

A
MAGYAR
KODÁLY TÁRSASÁG
HÍREI

SZERKESZTI:
MÁRKUSNÉ NATTER-NÁD KLÁRA

XXXIV. évfolyam – 2013/1
március

TARTALOM

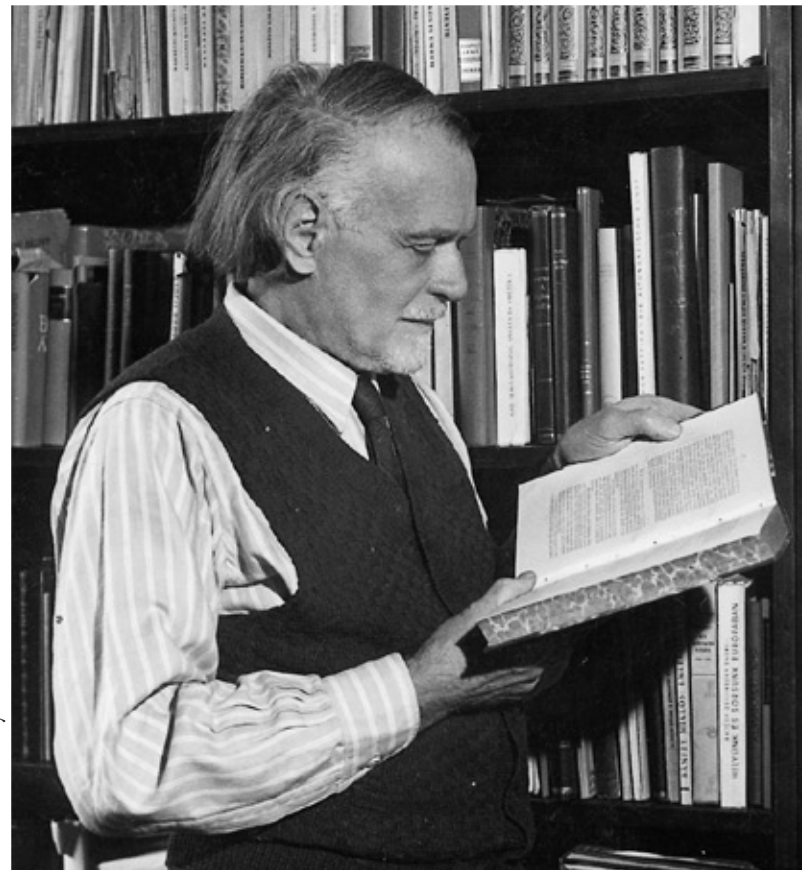
Emlékezés Kodály Zoltánra 2012. december 16-án – <i>Hartyányi Judit</i> 4	
Kodály Zoltán és Gyulai Ágost, Almási Sámuel dalgyűjteményéről – <i>Almási István</i> 6	
Kodály tanítványainak kapcsolata a német iskolai zeneoktatással – <i>Zwolenszky Antal</i> 11	
HANGVERSENY – Kodály Zoltán Bicinia Hungarica és Tricinia CD-lemez összkiadásából – <i>Igó Lenke</i> 18	
Vass Lajos Emléknep – <i>Márkusné Natter-Nád Klára</i> 23	
Találkozás Vass Lajossal – <i>Bónis Ferenc</i> 24	
Magyar Kultúra Napja 2013 – <i>Márkusné Natter-Nád Klára</i> 27	
Köszöntő a KÓTA hangversenyén – <i>Mindszenty Zsuzsanna</i> 27	
A Kultúra Lovagrend XVII. Gálája – <i>Kovács Ferenc</i> 30	
Magyar Kultúra Napja Rómában – <i>Nagy Márta</i> 32	
Kodály ünnepek Pécsen: Kodály és kora – <i>Törtély Zsuzsa</i> 33	
Gondolatok Kodály Zoltán pécsi szobránál – <i>Ittész Mihály</i> 36	
A 80 éves Ivasivka Mátyás köszöntése – <i>Kovács Attila</i> 38	
A Nemzetközi Kodály Társaság híreiből – <i>Hartyányi Judit</i> 39	
KÖNYVBEMUTATÓ	
Pávai István: Az erdélyi magyar népi tánczene – <i>Szenik Ilona</i> 41	
Lajtha László Emléknep – <i>Márkusné Natter-Nád Klára</i> 44	

A címodalt Borsos Miklós alkotásával Szántó Tibor tervezte
A kiadványt Dobó Nándor tervezte
Kiadja a Magyar Kodály Társaság
Felelős kiadó: a Magyar Kodály Társaság elnöke
Adószámunk: 19040437-1-42
ISSN 0230-3639
Nyomda: László és Társa Bt.
Felelős vezető: László András

Kiadványunk támogatói

PRO RENOVANDA CULTURA HUNGARIAE

Fotó: Kertész Gyula

Kodály Zoltán

Emlékezés Kodály Zoltánra

2012. december 16-án

*Hallottad a szót: „rendületlenül”?
Ábránd, hiúság, múltó kegy, javak, –
Lenn a sikamló tér, nyomás felül,
Vész és gyalázat el ne rántsanak.
Oh, értsd meg a szót: árban és apályon
Szirt a habok közt – hűséged megálljon!*

Arany János intése Kodály Zoltán üzenete is – akire emlékezni, és akinek – évtizedek múltával is – köszönetet mondani jöttünk születésének 130. évfordulóján.

„Rendületlenül” – ez a szó kulcsa és iránytűje köszönetünknek. Kodály Zoltán – az Igaz Ember – hite, meggyőződése örök példa számunkra.

A zeneszerzőre, tudósra, nevelőre emlékezünk – már sajnos nem úgy, ahogy előző generációk tehették. Kortársainak visszaemlékezése eleven szellemi és lelki kapcsolat – immár írásban rögzített – lenyomata. Mi pedig már az ő közvetlen vagy távolabbi tanítványai vagyunk. De ránk is változatlanul érvényes a „rendületlenül” parancsa, amit Kodály Zoltán életművével hagyott ránk.

Hogyan tudunk ennek megfelelni?

Tudunk-e érvényt szerezni tőle kapott szellemi kincsünknek, tovább tudjuk-e adni, és hogyan? Hiszünk-e még a „tisza forrás” erejében? Hiszünk-e még ma is, hogy Kodály filozófiájának zenei és emberi igazságára az utánunk jövő nemzedéknek is szüksége van?

Az ünneplésnek talán egy-egy koncert, vagy szép köszöntő szavak mellett méltó módja, ha megtisztítjuk örökségünket az időközben ráradott idegen „díszektől” (még ha divatosak, akkor is), és a módszer helyett a muzsikát ünnepeljük. Mert Kodály Zoltántól magát a ZENÉ-t tanultuk, kaptuk. A semmi mással nem pótolható, de mindenki számára elérhető lelki táplálékot. Azért, hogy élhessünk vele és ne teljék lelki szegénységben életünk. A zene boldogító, lelki-szellemi felemelkedést adó lényegére akarta megtanítani az embereket. Rendületlen hittel.

Ez a hit a gyökerekből táplálkozott. Mint tudós, népdalgyűjtő útjain megismerte a társadalom legszegényebb rétegét, a parasztembereket, akiknek dalai, éneklésük megnyitotta a lélek legmélyebb rejtekét és a kultúra legrégebbi rétegét. Másfelől pedig a 16. századi reneszánsz művészet irodalmi és zenei kincsei mutattak utat céljához, népének kulturális fel-emeléséhez.

A zenei általános iskolát járt gyerekek az „Ötfokú zene” 1. füzetének népdalaival kezdték, majd hamarosan a bicíniumok apró remekműveinek megismerésével folytatták útjukat a zene birodalmában. Magyar népdalok

és rokon népek népdalai egy komponált másik szólam kíséretében felfedezés és örömforrás volt számukra, számunkra. Akkor – az 50-es években – nem énekelhettük a genfi zsoltárok, sem a Cantus Catholici énekeinek kétszólamú megfogalmazásait. Nem találkozhattunk – ha csak otthon nem – azok szövegével, egyszólamú eredetijével, és csak később értettük meg ezek jelentőségét zenetanulásunkban. Akkor talán még tanáraink sem tudhatták, hogy Lassus, Othmayr és mások kétszólamú motettáinak késői magyar pótlására vállalkozott a zeneszerző. Bevezetésül szánta a vokálpolyfónia nagyobb alkotásaihoz, amelyekhez utunk vezetett. A mintául szolgáló Palestrina-stílusra jellemző komponálásmódon kívül a 16. századi szövegek üzenete is nagy jelentőségű volt a zeneszerző Kodály Zoltán számára.

József Attila így kezdte „Gyémánt” című versét 1924-ben: „Mindenkori idejük van a zsoltároknak”. Mert a történelem viharában a négyszáz évvel korábban magyarra fordított, átköltött versek egészen új jelentőséget nyertek a XX. században.

Kodály Zoltán megírta a maga Magyar Zsoltárát 1923-ban. A meghurcoltatás éveit sok keserűség gyűlt össze a komponistában, s ez a lelkiállapot panaszos, áradó indulatként öltött testet az 55. zsoltár feldolgozásában. Tartalmilag érthető a „Könyörgés a hamis atyafiak ellen. Vigasztalódás Istenben” című zsoltár feldolgozása. A magyar népzene forrásából táplálkozó zene jeleníti meg a bibliai kor, a magyar 16. század és az elbukott forradalmak harcokkal teli idejét. Megvívta harcát az „Igaz Ember”, a „vir justus” is, de megkapta a vigasztaló ígéretet az igazakat megtartó Istentől. Kodály Zoltán életében is – mert minden időben követte hite belső parancsát – idejük volt a zsoltároknak. És ma is idejük van a zsoltároknak. Hitet erősítő, a mélységből kiáltó könyörgéstől az oltalmazó Istent dicsérő és neki hálát adó versek akkor is, ma is, József Attilának és Kodály Zoltánnak is kapaszkodót jelentettek és jelentenek.

Rendületlen hite az elődök örökségének érvényességében minket is kötelez. Az ő útja a zenéhez küzdelmes, hosszú volt. A mi kezünket már ő fogta, útmutatásai bevilágították utunkat. Szellemének, alkotásainak, emberségének sugárzó példája áldozatos és hiteles tanárok munkája nyomán a tanítványokat arra sarkallta, hogy bármely hivatást válasszanak is, jelenjen meg emberi sugárzásuk.

Rendületlen hűség a gyökerekhez, a hazához, hithez – Arany János és Kodály Zoltán hitvallása a mi világunkban is aktuális parancs.

Rendületlenül kiállni a kiművelt értelem és a kiművelt szív harca mellett, amely a nemzet szellemi és lelki kincseinek megtartásáért folyik. Mert Kodály Zoltán szóban és zenében egyaránt megfogalmazott testamentuma megállja helyét az állandóan változó időben is. A fejtett technika világának abszolút hatalma kibillentette egyensúlyából a világot. Elvett valamit az embertől: a személyes kapcsolatok nélkülözhetetlenségét. Pedig az egyazon érzelmeknek egyidőben való átélését, annak gyönyö-

rúségét csak az együtt éneklők érezhetik. A Nagy Harmónia („Nem sokat ér, ha magunknak dalolunk...”) megszólalásának reményében nem mondhatunk le a zenével teljes lelki életről! Köszönjük a felismerést és az iránymutatást Kodály Zoltánnak!

Higgyük, és tegyünk ezért rendületlenül mi is!

Hartyányi Judit

*

A Magyar Kodály Társaság
Konferenciát rendezett 2012. december 15-16-án,
Kodály Zoltán születésének
130. évfordulója tiszteletére a Kodály Emlékmúzeumban

Az elhangzott előadásokat – az előadók szíves közreműködésével, eredeti, vagy rövidített formában – folyamatosan közöljük.

*

Kodály Zoltán és Gyulai Ágost
Almási Sámuel dalgyűjteményéről

Almási Sámuel erdélyi református lelkipásztor két kéziratosa dalgyűjteményt hagyott hátra. Az elsőt, amelyik öt kötetből állott, 1823 és 1870 között alkotta meg. Az I. és a II. kötet címe *Magyar Dalnok* volt, a következő háromé *Énekes Gyűjtemény*. Idővel az I. és a III. kötetnek nyoma veszett. Akkoriban nem ez volt az egyetlen mű, amelynek kisebb-nagyobb részei elkallódtak. A második dalgyűjtemény kétkötetes. Címe *Magyar Dalnok*. Ezekben a daloknak közel egyharmada bizonyíthatóan válogatott dalok másolata az első gyűjteményből (olykor némi jobbító szándékkal). Föltehetően a többi is.

Az első gyűjtemény dallamai már a 19. század végén érdeklődést keltek. Különösen Bartalus István, kisebb mértékben pedig Káldy Gyula merített a kéziratból.¹ Mindketten sajnálatos módon kényük-kedvük szerint változtatásokat hajtottak végre mind a dallamokon, mind a szövegeken.

Bartók Béla *Magyar Népdalok. Egyetemes Gyűjtemény* című posztumusz műve első kötetének a bevezető tanulmányában a sajtó alá rendező Kovács Sándor megemlítette, hogy „A harmincas években Kodály, mint az Egyetemes Gyűjtemény társszerkesztője, a régebbi, történeti értékű kiadványok és kéziratosa népdalgyűjtemények anyagának átnézését, má-

¹ Lásd Bartalus István: *Magyar népdalok egyetemes gyűjteménye. I–VII.* Budapest 1873–1896. Káldy Gyula: *A szabadságharc dalai és indulói.* Budapest 1895.

solását, illetve másoltatását vállalta [...]”² Kodály Zoltán tehát már akkor megismerte Almási kéziratát is.

A korabeli dalgyűjtemények tartalmában annyi egyezés fedezhető fel, hogy bármelyiket elemzi a folklorista, a zenetörténész vagy az irodalomtudós, óhatatlanul hivatkoznia kell a többire is. Ennek a körülménynek volt köszönhető, hogy az *Arany János népdalgyűjteményét* közlétező Kodály Zoltán és Gyulai Ágost úgyszólván lépten-nyomon utalt az Almási kéziratában levő dallam- és szövegváltozatokra, rámutatva a két műben előforduló adalékok közötti hasonlóságokra, illetve különbségekre. Az Arany Jánostól lejegyzett dalokhoz fűzött kimerítően alapos jegyzetek alkalmat nyújtottak Kodálynak és Gyulainak arra is, hogy pontosan megállapítsák, hány dalt vett át Bartalus István Almási kéziratából, és hogyan járt el, amikor azokat zongorakisérettel közreadta 1873 és 1896 között hétkötetes kiadványában.

Kodály Zoltán és Gyulai Ágost egybehangzó véleménye szerint Almási Sámuel ötkötetes kézírata a 19. század legjelentősebb és legterjedelmesebb dalgyűjteményei közé tartozik. Jóllehet csak egy kötet tüzetes tanulmányozására és három kötetbe való részleges betekintésre volt lehetőségük, becslésük szerint a kézirat összesen több mint ezer, dallammal együtt leírt dalszöveget tartalmazott.

Arany János népdalgyűjteményének a jelentőségét méltatva Kodály Zoltán mindjárt bevezető írásában leszögezte, hogy Arany „nemcsak saját maga, hanem egész kora dalismeretéről ad keresztmetszetet. Találkozásai 1830 körüli gyűjteményekkel, hogy csak három nevezetesebbet említsünk: Mindszenty Dániel, Tóth István, Almási Sámuelével, elég sűrűk. Látható szálak fűzik a régebbi debreceni, sárospataki diákgyűjteményekhez, azon keresztül Horváth Ádámhoz.”³ Néhány bekezdéssel odébb pedig így vélekedett: „Ha [Arany Jánost] Debrecen helyett csak Kolozsvárra veti a sors, bizonyára tovább jutott volna a zenében is. Ott már 1820 óta Haydn »Teremtés«-ét, Mozart »Varázssíp«-jét (ahogy akkor nevezték) lehetett hallani. Az ott élt Almási gyűjteményébe is bevezette egy-két áriáját.”⁴

Arany kéziratának 9. sz. adalékához, az *A váradi híd alatt, híd alatt* kezdetű dalhoz Kodály különösen részletes összehasonlító elemzést írt. „Bartalus nem közölte. Egy változatát kiadta I. 130. alatt, Almásira hivatkozva. (Kézírata I. 519. = Almási II. 79.) E két lejegyzés közt különbség van. [...] Amennyire ellenőrizhetjük, Bartalus nem másolta pontosan Almásit. Ennek a »Magyar Dalnok« c. kéziratosa gyűjteménynek eddig egyetlen kötetét láthattuk, az 1834-ben kelt, 177 számot tartalmazó

² *Magyar Népdalok. Egyetemes Gyűjtemény.* A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából 1934-től 1940-ig szerkesztette Bartók Béla. I. kötet (A I. osztály 1–416. sz.) Sajtó alá rendezte Kovács Sándor és Sebő Ferenc. Budapest 1991. 18.

³ *Arany János népdalgyűjteménye.* Közzéteszi Kodály Zoltán és Gyulai Ágost. Budapest 1952. 9.

⁴ I. m. 10.

másodikat. Bartalus 43 darabot másolt át belőle kéziratába, 490–532. szám alatt. A 43-ból mindössze tízet másolt le változatlanul. A többin mind igazított. Néha a dallamhangokon változtat, nem mindig tudni: akaratlanul vagy szándékosan. De főképpen a ritmust gyúrja át. Almási sok egyforma nyolcadát szorgalmasan pontozza, s így a 33 dallamban összesen 54 új choriambust teremt, ebből csak egy dalra (kézir. 525. = Almási 123) 11 darab esik. A nyomtatásban kiadottak choriambusai még ezenfelül is szaporodtak.

Almási páratlan ütemeit átírja párosra, pl. a »Hej páva« (kiadva III. 118.) nála 2/4. Az eredetiben 3/8 és mint azóta számos új feljegyzés igazolja, a népnél 3/8 vagy 3+3+2/8. Így hát joggal feltehetjük, hogy Bartalus az előttünk ismeretlen Almási-kötetektől is változtatva másolt.

Összesen 167 dalt írt ki Almásiból [...] nem a kötetek sorrendjében [...] Az V. kötet tartalma Bartalusnál nem szerepel, csak egy-egy variánssal. Ez a kötet nyilván nem került már kezébe.

Seprődi János (Ethn. 1916: 95.) szerint »Almási Magyar Dalnok I. 159. lapján« megtalálható a Bartalus III. 118. alatt 2/4-ben közölt »Hej páva« helyes ritmusban, 3/8-ban. Ez megvan a Magyar Dalnok II. 61. szám alatt is, innen másolta Bartalus. [...] Seprődi semmit sem mond az említette M. Dalnok hollétéről és mibenlétéről. Nem lehetetlen, hogy a dallam kétszer is előfordul akkora gyűjteményben [...] Hiszen magában a II. kötetben is megvan egy-egy dallam kétszer, ha más szöveggel is. [...]

Ez a kitérés némi világot vet Bartalus viszonyára Almásihoz. Ha azt nézzük, hogyan bánt el Arany kéziratával, egészen hasonló eljárást tapasztalunk.⁵

Bartalus nemegyszer a lejegyző közelebbi megnevezése nélkül »egy erdélyi gyűjteményre« hivatkozott mint a hétkötetes művében közölt dalok forrására. Kodály meggyőző pontossággal tisztázta, hogy ilyenkor is Almási Sámuel kéziratának használatáról volt szó. Sőt azokat az eseteket is számon tartotta, amikor Bartalus Arany János némelyik adalékának változatát átvette Almásitól saját kéziratosa gyűjteményébe, de nem közölte. Továbbá kiderítette, hogy Bartalus olykor bizonyára tévedett, amikor Almási Sámuelre hivatkozott, illetve néha »forrás megnevezése nélkül, Almási nyomán« adott közre néhány dalt.

Az a körülmény, hogy »Seprődi semmit sem mond az említette M. Dalnok hollétéről és mibenlétéről« oka lett annak a félreértésnek, amely Gyulai Ágostnak Bartalus István népdalgyűjtő munkásságáról szóló áttekintésében tükröződik: »[...] sokféle megfordult Erdélyben és Magyarországon s szorgalmas utánjárásának és gyűjtőmunkájának eredménye egy hatalmas, két vastok kötetre terjedő kézirati gyűjtemény lett. A gyűjteménybe Bartalus másolás útján beolvastotta nagy részében Almási Sámuel egykori sárosmagyarberkeszi ref. lelkész igen becses, nagy terje-

delmű népdal- és dallamgyűjtését, melynek eredeti kézírata századunk első évtizedeiben kölcsönzés révén Seprődi János kolozsvári tanárnak és zenetudományi írónak birtokában volt, ez idő szerint pedig állítólag a máramarosszigeti volt lyceum könyvtárában van.»⁶ Tudniillik Máramarosszigeten nem a Seprődiinek kölcsönzött kézirat volt. Seprődihez Almásinak a kétkötetes második gyűjteménye jutott el, mégpedig úgy, hogy 1900-ban vagy 1901-ben Almási Sámuel egyik unokája, Almási Dezső tanulmányozásra kölcsönadta Seprődi Jánosnak, akinek tanítványa volt a Kolozsvári Református Kollégiumban. A kézirat – minthogy senki sem kérte vissza – 1943-ban Seprődi hagyatékának egy részével együtt letétként az Erdélyi Múzeum-Egyesület könyvtárába került, majd ennek megszüntetése, illetve államosítása következtében (1948) a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár kéziratárába. Ma is ott van. Erre a kétkötetes kéziratra célzott Seprődi János 1906-ban (a szakirodalomban először), amikor a régi dalgyűjteményeket »az Almási Sámuel-félekig« a kutatók figyelmébe ajánlotta mint okvetlenül megvizsgálandó anyagot,⁷ és erre hivatkozott 1908-ban írt híres bírálatában, mellyel Fabó Bertalan *A magyar népdal zenei fejlődése* című könyvét úgyszólván megsemmisítette,⁸ majd 1916-ban *Házasító dalok* című írásában,⁹ mellyel kapcsolatban Kodály szóvá tette Seprődi mulasztását, amikor nem mutatott rá, hogy hol található Almási általa említett gyűjteménye. A későbbi kutatók nemzedékének, legelőször is Benkő András zenetörténésznek sikerült megvilágítania azt a tényt, hogy Almási Sámuel az ötkötetes gyűjteményen kívül egy kétkötetest is összeállított.¹⁰

Arany János gyűjteményének 66. sz., *Ha valaki vígan él, vígan él* kezdetű dalához csatolt jegyzetében Kodály Zoltán ugyancsak nagy figyelemmel, mélyrehatóan és tárgyilagosan vizsgálta Almási Sámuel dallam- és szöveglejegyzését. »Bartalus IV. 125. sz. alatt [...] közölte [...] forrása megnevezése nélkül az Almási II. 80. után másolt változatot [...] Mással ezúttal pontos, sőt javított rajta, mert Almási nem írja ki a »zöld mezőben« utáni szünetet, hanem folyamatosan tovább megy, miáltal négy ütemből háromra zsugorodik és ritmikai zavar áll be.

Almási változata annyiban jobb Aranyénál, hogy a dallam az ötödik ütemben nem fut le a tonikára, így elkerül két egyforma sort. Hasonlóképpen a második részben. [...]

Almásiból még két változatát másolta ki Bartalus [...] az eredeti helyét az Almási-kéziratban nem tudjuk. Az előbbihez egy 17 ütemes utótag

⁶I. m. 15.

⁷Lásd Seprődi János: Emlékirat a magyar zene ügyében. Budapest 1906. 48.

⁸Vö. Seprődi János válogatott zenei írásai és népzenei gyűjtése. A zenei írásokat Benkő András, a népzenei gyűjtést Almási István rendezte sajtó alá. Bukarest 1974. 88, 111, 123.

⁹Ethnographia XXVII(1916). 94.

¹⁰Lásd Benkő András: Almási Sámuel kétkötetes dalgyűjteménye. Igaz Szó XIX(1971). 1. sz. 115–120.

⁵ I. m. 51.

tapad. Az utóbbi egy más dallammal keveredett, csak második sora egyezik pontosabban.

Itt említjük, hogy Bartalus sűrűn javítja Almási *szövegeit* is. Dalunk második sora Almásinál úgy, mint Aranynál: »A juhász éppen úgy él«. Bartalus javítása »A juhász is vígan él«. Sztankó Béla, aki Arany gyűjteményét sűrűn felhasználja iskolakönyveiben, úgy, hogy nem egy dallam ott látott először napvilágot [...] Azonban nemcsak a szöveget javítja [...] hanem a dallamot is [...] Bár pedagógiai célból változtatni lehet, az eredmény nem tekinthető sem változatnak, sem forrásnak. Sztankó Dalgyűjteménye II. 1907. 104-ik lapján Almási másik változatát közli [...] de nem híven, hanem önkényes – és nem szerencsés – változtatásokkal [...] – Ami esztétikailag kifogásolható, a pedagógiának sem válik hasznára.¹¹

Gyulai Ágost megítélése szerint az a tény, hogy olyan sokszor lehetett hivatkozni Almási Sámuel 1834-ben keletkezett II. kötetére, voltaképpen hitelesítette Arany János népdalgyűjteményét abban a tekintetben, hogy a költő valóban ifjúkorában tanult dalokat őrzött meg emlékezetében, és jegyzett le négy évtized múltán.¹²

Kodály Zoltán többször állította, hogy a 19. századi, kéziratban maradt dalgyűjtemények anyaga értékesebb, mint a nyomtatásban megjelenteké. Példái sorából egyszer sem hiányzott Almási Sámuel neve. *Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers* címmel közreadott hátrahagyott írásaiban olvashatjuk a harmincas években papírra vetett következő gondolatait: „A magyar népdal tragédiája, hogy nagyobbára selejtesebbje került nyomtatásba, míg a jobb anyag kéziratban maradt mai napig. Ha Horváth Ádám, Tóth István, Almási, Mindszenty, Kiss Dénes kézíratai 1848 előtt nyilvánosságra jutnak: a magyar nép hangja a zenében jó fél századdal előbb válik hallhatóvá, és minden másképp alakul [...]”¹³

ötven évvel előbbre volna ma a magyar műzene.¹³

Almási István

A kolozsvári zenetudós 2012. december 16-án elhangzott előadásának szerkesztett változata.

¹¹ Arany János népdalgyűjteménye. Közzéteszi Kodály Zoltán és Gyulai Ágost. Budapest 1952. 65–66.

¹² Vö. I. m. 18.

¹³ Kodály Zoltán: *Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers*. A könyv anyagát válogatta, szerkesztette, sajtó alá rendezte Vargyas Lajos. Budapest 1993. 273.

Kodály tanítványainak kapcsolata a német iskolai zeneoktatással a harmincas években¹

Előadásomban Kodály Zoltán és körének a két világháború közötti német iskolai zeneoktatással kialakult kapcsolatával foglalkozom.

A kodályi koncepció előfutárai és forrásai után kutatva eljutottam a Werra folyó melletti Ludwigstein nevű várban létesített Archivumba. Itt őrzik az ún. Jugendbewegung [Ifjúsági mozgalom] összegyűjtött dokumentumait.² A német zenei nevelés neves alakjának, Fritz Jödenek a hagyatéka is ide került. E dokumentumok között néhány érdekes magyar vonatkozású írást találtam, amelyek talán alig ismeretes eseményekre utalnak. Vázolom az említett időszak idevágó viszonyait, de előadásom fő célja az említett dokumentumok rövid ismertetése.

Kodálynak és a hazai iskolai ének-zene oktatás megjavításán fáradozó körének két világháború közötti németországi kapcsolata nem vált közismertté, elsikkadt a szakirodalomban is, amit a későbbi történelmi konstelláció megmagyaráz.

A Weimari Köztársaság kb. 15 évét a világ általános köztudatában árnyékba borítja az első világháború előtti német császárság, és főleg a későbbi hitleri Németország agresszív politikája. Az első világháborúban Németország is sok életet vesztett, és ezen felül elvesztette katonai, és gazdasági hatalmát is. Gyarmatai más kezekbe kerültek és a császárság megszűnt. De régi kulturális tradíciói és különösen a német zeneművészet továbbra is mindenütt elismert érték maradt.

Már a Weimari Köztársaság első napjaiban az új szociáldemokrata hatalom fontos kulturális feladatokat bízott a párton kívüli orientalista tudósra, Carl Heinrich Beckerre (1876–1933). Széleskörű művelődési reformpolitikát folytatott ő, mint utódja is, Adolf Grimme, mígnem a fasiszta hatalomátvétel megállította ezt a humánus értékeken nyugvó fejlődési vonalat.³

¹ A 2012. december 15-én, a budapesti Kodály Konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata. Nyomtatás előtt áll Zwolenszky Antal általános pedagógia terén írt disszertációjának kibővített változata a Peter Lang nemzetközi tudományos kiadónál (Svájc). A könyv címe: *Zoltán Kodály und das Phänomen der ungarischen Musikerziehung* [Kodály Zoltán és a magyar zeneoktatás jelensége]. Az előadás/cikk az említett munka egy részletéről ad számot.

² Archiv der deutschen Jugendbewegung.

³ Becker Németország akkori helyzetét a napóleoni időkhöz hasonlította. Az 1800-as évek kezdetén ugyanis a napóleoni politika határozta meg a legyőzött német államok életét. Ekkor született Johann Gottlieb Fichte (1762–1814) *Beszédek a német néphez* című írása. Ebben Fichte egy átfogó német nemzeti nevelés érdekében lépett fel. Az általános nevelés hivatásaként az elnyomott német népesség együtvé tartozási szellemének ápolását és a német emberek Napóleonnal szembeni belső ellenállásának megerősítését jelölte meg. Becker szemében is, majd 120 évvel később, amint az általános, úgy a művészeti nevelés is jelentős eszközként jelent meg egy hasonló cél érdekében.

1920-ban az német tanítók országos gyűlésén kimondták, hogy nem csak az általános iskolai nevelést kell magasabb szintre emelni, hanem a művészeteknek is nagyobb teret kell adni az iskolai életben. A tanítók ilyesfajta elképzeléseinek természetesen eszmetörténeti előzményei is voltak. A nyilvánvaló reformpedagógiai aspektusról itt nem beszélek. Annál inkább egy kevésbé ismert jelenségről. Még a századforduló idején a fiatalok természetben és romantikus ideákban, a felnőtt társadalomtól függetlenül kerestek szabadabb világot, örömet és megkönnyebbülést. Ő általuk alakult ki és terjedt el az ún. Wandervögel [Vándormadár] mozgalom. Ez a császárság szoros és szigorú rendjében sok fiatal számára mint egy ellenpólusú léttér jelent meg. Közös összejöveteleiken az ének, zene és tánc nagy szerepet töltött be, de a testnevelés is fontos volt számukra. Egy 1905-ben megjelent daloskönyv »Des Wandervogels Liederbuch« [A Vándormadár daloskönyve] jól tükrözi világukat. Ebben sok nép-, diák- és tornászegyleti dal jelent meg. Egyszólamú melódiák voltak ezek, amihez legtöbbször egyszerűbb harmóniai kíséret tartozott. A kíséret szerepét általában a gitár és a lant kereszteszövedéséből született »Klumpfe«-nek keresztelt hangszer vette át. A fiatalok számára nem igen volt fontos a kottához hű ének, sem a harmóniavilág kifinomítása. A Vándormadarak nyomán egy általános és széleskörű ifjúsági mozgalom alakult ki, mégpedig egyesületi keretekben, amit az utókor Jugendbewegung néven foglal össze. Mondani se kell, hogy a faszizmus bekebelezte az önálló ifjúsági mozgalmakat.

Már az első világháború utolsó éveiben megjelent egy másik, és speciálisan zenei-nevelési mozgalom, de ez már a felnőttek világból eredt. Jugendmusikbewegung [Ifjúsági zenei mozgalom] néven lépett a német kultúra- és zenetörténetbe. Eszmevilága nem volt egységes.⁴ Képviselői nem csak a fiatalság zenei nevelését tűzték ki célul, hanem az ifjúságon keresztül az egész nemzet zenei életét újjá akarták alakítani. Meg kell említeni, hogy e mozgalom résztvevőinél nem is egyedül zenéről volt szó, hanem általánosabban a művészetekről is. A »musikalisch« [zenei] és »müsisch« [műzsa/művészeti] fogalom náluk egymás közelébe került. E körökhöz tartozott Fritz Jöde (1887-1970), Walther Hensel, alias Julius Janiczek (1887-1956), Georg Götsch (1895-1956), Richard Gözl (1887-1975) und Hans Grischkat (1903-1977).

A hivatalos zenei nevelés vezére Leó Kestenberg (1882-1962) lett. Nem véletlenül. A zongoraművész, már az első világháború előtt aktív szerepet vállalt a Német Szocialista Párt kulturpolitikai munkájában.⁵ 1918-ban

⁴ Erősen befolyásolta a reformpedagógia szelleme és olyan fogalmak mint pl. az ideális közösség, a »Ganzheit« – ezt alig lehet fordítani – a természetesség, a „vezér és követő» elmélete.

⁵ Leon Kestenberg a felvidéki Rózsahegy (Ružomberok, Rosenberg) született. Apja zsidó kántor volt és őtöle kapta első zenei leckéit. Kestenberg Prágában, majd Berlinben tanult. Franz Kullak és Ferruccio Busoni voltak tanárai. Később tanított a jó nevű Klindworth-Scharwenka és a Stern Konzervatóriumban. Mint pianista számos koncertjével jó hírnévre tett szert. 1953-ban az ISME alapító elnöke.

állást kapott a porosz kultuszminisztériumban, és 1920-tól mint referens fő irányítója lett a zenei nevelés és zeneélet intézményeinek. 1921-től a berlini főiskola professzora. Szorosan együttműködött a már említett Beckerrel. 1929-től gyakorlatilag a fasiszta hatalomátvételig miniszteri tanácsos.

1921-ben tette közzé zenei nevelési programját »Musikerziehung und Musikpflege« [Zenei nevelés és a zene ápolása] címmel. 1923-ban több zeneoktatóval együttműködve született meg írása »Denkschrift über die gesamte Musikpflege in Schule und Volk« [Memorandum a zene általános ápolásáról az iskolában és a nép körében] címmel, amit az utókor Kestenberg-Reformként emleget. Az akkori kultuszminiszter Otto Boelitz bemutatta ezeket az elképzeléseket a parlament előtt, ami ott széleskörű támogatásra talált. Ennek hatására sikerült mindenütt az ének- és zeneoktatást mint önálló tárgyat bevezetni és az iskolai zeneoktatók képzését főiskolai szintre emelni. Kestenberg szorgalmazta a zeneiskolák és zenei képzéssel kapcsolatos intézmények megteremtését és támogatta működésüket. Ugyanakkor nem felejtette el az ún. magas művészet ápolását sem.⁶

Halmos Endre 1988-ban publikált egy német nyelvű, a magyar énekkönyv oktatásról szóló igen értékes könyvet⁷. Ebben a német zeneoktatásról is ír és összefoglalja Kestenberg memorandumának főbb gondolatait. Igen sok elképzelés szerepel a memorandumban, amit Kodály és tanítványi köre, ha egy jelentős fáziseltolódással is, szintén hangoztatott. Álljon itt egy nem teljes lista erről:

A zeneértők és a zeneileg műveletlenek közötti szakadék áthidalása az állam első és legfontosabb kulturális feladata, mégpedig az iskola és a népművelés reformján keresztül.

Az óvodától a főiskoláig lehetővé kell tenni a zenei nevelést. Legyen legalább heti két órában minden oktatási intézményben és osztályban zeneoktatás.

A zenének különleges helyet kell az iskolában elfoglalnia, mivel a zene sok oktatási terület közös találkozási pontjaként jelenhet meg, és ez által a tanítvány lelki, etikus és jellemfejlődését kedvezően befolyásolja.

A zeneoktatásnak célja az alkotóerő és a közösségi érzés felkeltése, a zenei hallás kifejlesztése, és az énekes és hangszeres művek zenei megértése kell, hogy legyen.

⁶ Az ún. Kestenberg-Reformok jó része reformpedagógiai gondolatokat mutat fel, mint például a gyermek lényéből levezetett oktatás bevezetését. Igen fontos elvük lett, hogy nem szabad beérni az elméleti és történeti zenei képzéssel a zenei praxisnak jelentős szerepet kell kapnia, tehát nem csak a zenéről, hanem a zenére kell oktatni a fiatalokat. (Ez a gondolat más iskolai tárgy oktatásában is megjelent, gondolhatunk itt az ún. »Arbeitsschulbewegung«-ra [munkálató-iskola mozgalma]. Az ilyen iskolák a magoló szellemű tanítás ellen léptek fel). A zenének közösségteremtő, egységesítő ereje is kihasználható.

⁷ Halmos Endre: *Die Geschichte des Gesangs-Musikunterrichts in Ungarn*. Stuttgart: Franz Steiner, 1988.

Az ének- és zenetanárképzés újjászervezésre szorul. Nemcsak tanár, de művész is legyen az oktató. Egyenrangúnak kell így elismerni a tudományos tantárgyak tanárával.

A népzene a zene ápolásának a magva.

Fel kell venni a küzdelmet a zene elértéktelenedése ellen.

Az iskolai, egyesületi és kóruskoncertek támogatása fontos. A kórusmuzsikát a kórus egyesületek támogatásával terjeszteni kell.

Új énekes műveken keresztül meg kell ismertetni az ifúsággal a modern muzsikát.

A férfikarok igényességét emelni kell. A Liedertafel stílus kétes ízlésű és ezért új művekre van szükség.

A gépi zene használata még inkább elmélyítette a nyilvános koncertélet és a műkedvelő zenélés közötti szakadékot. Mivel a saját zenélés élménye mindinkább visszaszorul, fel kell lépni e hatás ellen.

Kestenberg tevékenysége nyomán az egyházzenei intézetben Berlin-Charlottenburgban kibővült az iskolai ének-zene tárgy tanítása. Ide hívták meg a már bevezetőmben említett Fritz Jödét tanítani.

Jöde népiskolai tanítóként kezdte pályafutását Hamburgban. Zenei téren autodidakta volt. Fontos aktivistája lett a Jugendbewegungnak. Jó hírnevet szerzett a nem hivatásos éneklés és zenélés elterjesztésében, ápolásában. Ezért figyelt fel rá Kestenberg. A 1920-21-es tanévben állami segítséggel a lipcsei egyetemre járhatott továbbképezni magát. Jöde személyn keresztül az akadémiai képzés élő kapcsolatba került a Jugendbewegung-gal. Jöde rendezte be az intézet keretein belül Németország első állami zeneiskoláját 1923-ban. Fontos megemlíteni 1927-ben írott könyvét, amely „Elementarlehre der Musik” [Alapfokú zeneoktatás] címmel jelent meg⁸. Ebben összefoglalta addigi, tulajdon gyakorlatában kipróbált módszereit, így a relatív szolmizációt is. Ez utóbbit – saját szavai szerint – hallásképzésre, lapról olvasásra és a zenei összefüggések ábrázolására használta. Érdekes összevetni Jöde elgondolásait a későbbi magyar zeneoktatásban általánosan elterjedt nézetekkel és módszertani fogásokkal. Számos hasonlóság lelhető fel. Erre azonban most nem térek ki.

A nem hivatásos éneklés és zenélés.

Jöde igen híressé vált az ún. „Offenes Singen” [Közös (nyilvános) Éneklés] megteremtőjeként és ápolójaként: Ilyesfajta rendezvényeivel bejárta a fél világot, Magyarországon is megfordult.

Közbe kell iktatnunk egy kis szociológiai kitérőt. Ez azért fontos, hogy jobban megérthessük a német-magyar viszonyok alapvető különbségét az iskolai éneklés és zenélés terén.

A századforduló környékén a német városi polgárság, kézművesség és a viszonylag új keletű munkásság már egyedül létszámában és társadalmi

⁸ Georg Kallmeyer Kiadó, Wolfenbüttel, 1927

arányaiban is jelentős szerepet játszott. Együtt kb. 55%-át tette ki a lakoságnak, műveltségi szintje viszonylag magas volt, nemzetiségi tekintetben pedig messzemenően egységes.

A Monarchia Magyarországon, tudjuk, ebben az időben az agrárszektor dominált: 80%-ra tehető a falusi lakosság aránya. Elnyomó többségük műveltsége minimális. Tíz különböző nemzetiség élt a Magyar Királyság területén. A kiegyezés utáni hirtelen fejlődő magyar iparosodó városok, a monarchia minden zugából odatüremlett népességet fogadtak be. Különösen jellemző ez a fővárosra.

Kodály is megállapítja: „*Urbánus francia: francia töből fakad. Idegen elem nélkül. Urbánus magyar – idegen.*»⁹

Az első világháború utáni kulturális körülmények nehezek voltak Magyarországon. Még a háború előttről ismeretes néhány adat és sok tanítói panasz különösen a vidéki oktatás hiányosságáról. A háború persze nem javított ezen az állapoton. De a fővárosban sem volt rózsás a helyzet. Kornis Gyula, jelentős kultúrpolitikusunk, szóvá tette, hogy az 1868-as Eötvös-féle iskolatörvények még nem valósultak meg és hogy az iskolakötelezettség csak papíron létezik. A fővárosban a hatóságok nem merik összeírni a gyerekeket, mert a létező iskolák nem lennének képesek a tanköteleseket befogadni. Csak csodálni lehet Klebelsberg Kuno kulturális miniszter akaraterejét és energiáját, aminek nyomán például 1925 után kb. 3 év alatt 5000 tanyasi tanterem épült, de sok más nagyszabású terv megvalósítása is fáradhatatlan munkájának köszönhető.

Kodály akadémiai tanítványain keresztül már a tízes években találkozott az iskolai ének-zene tanítás problematikájával. Behatóbban azonban csak a húszas évek közepétől kezdett érdeklődni e téma iránt, mikor is közvetlen kapcsolatba került a Wesselényi utcai fiúiskola Borus Endre vezette kórusával.

Kodály elve az volt, hogy mint a régi magyarok külföldi portyázásra kell menni és a „zsákmányt”, azaz a külföldi úton tanultakat, haza kell hozni és itthon felhasználni.¹⁰ Tanítványait is ilyen szellemben mozgósította az iskolai ének és zene megújítására.

Ádám Jenő Kodály köréből az elsők között látogatott Jöde iskolájába. 1930 őszén a főváros támogatásával egy Saarbrückenben tartott konferencián vehetett részt.¹¹ Ezt követően négy hetet töltött vendéghallgatóként a berlini főiskolán, ahol Jöde mellett Hindemith is tanított.¹²

Kodály biztatására és közbenjárására Kerényi az 1930-31-es tanévben a berlini Kollégium Hungaricum ösztöndíjasaként egy évet töltött

⁹ Kodály Zoltán: Közélet, Vallomások, Zeneélet. Szerk.: Vargyas Lajos. Budapest: Szépirodalmi, 1989. 28.

¹⁰ Breuer János: Kodály Zoltán. A világ legnagyobb zeneszerzői: Budapest: Mágus, 1999.

¹¹ Énekszó, 1938 február 15, 515. old.

¹² Ádám előadása [feltehetően Hamburgban] 1965 októberében. A német nyelvű kézirat a Ludwigsteini Jöde hagyatékban található.

Németországban. Nem csak a berlini „Akademie für Kirchen- und Schulmusik” különböző óráit látogatta, hanem eljutott pl. Georg Götsch intézetébe, Frankfurt an der Oder-be is. Itt zeneközpontú tanári továbbképzés folyt, más művészeti ágakkal is kombinálva. Az említett archívumban őrzik Kerényi egy Jödenek írt levelét. Ez a levél sajnos dátum nélküli, de más adatokkal összevetve az 1960-as évekre tehető. Feltételezhető, hogy ebben az időszakban az idős német muzsikusz megpróbálta a világháború előtti magyar kapcsolatait feleleveníteni, és – mint arról a magyar zenész levele tanúskodik, kétszer is írt, mielőtt a válasz megszületett. Kerényi felidézti németországi tanulmányútját és a magyar énektanítás kodályi berkeiben ezek után történeteket. Ír az Énekszó, az iskolai énektanítók folyóiratának létrejöttéről. Megemlíti továbbá Jöde két írásának recenzióját az énektanítók lapjában.¹³ A levélben Veress Sándorról is szó esik, aki 1936-ban lefordította a német zenei nevelő „Volkslied und Musikkultur” [Népdal és Zenekultúra] című munkáját és bevezetővel látta el azt a magyar énektanítók lapja számára.¹⁴ Ez az Orgánium mindig is figyelemmel kísérte a német szakmai történeteket és többek között maga Kerényi is több utalást tett ottani tapasztalataira.

Veress Sándor az 1933-34-es tanévben ugyanakkor Kodály biztatására ment tanulmányútra Berlinbe. Mint egy 1982-ben a „Südwestfunk” rádióadón elhangzott, Clytus Gottwald karmesterrel folytatott beszélgetésből kitűnik, a hitleri hatalomátvétel hatása ebben a tanévben még nem akadályozta a berlini főiskola működését és a tanulmányút igen gyümölcsöző volt.¹⁵ Jödét csak 1953-ban menesztették¹⁶. Egy ugyancsak a Ludwigsteini archívumban fellelhető levélben Veress 1966 novemberében válaszol Jöde megkeresésére. Veress ekkor Baltimore Towson egyetemén vendégprofesszorként működött. Mint az említett Kerényi dokumentum, ez is egy visszaemlékező irat. Veress igen udvariasan aláhúzza Jöde működésének hatását a magyar zenei nevelésért fáradozók körére.¹⁷ Megemlíti továbbá a német muzsikusz látogatását betegágyánál annak pesti tartózkodásakor. Ez a látogatás közelebbi kapcsolatra utal.

Az archívumban rábukkantam egy majd öt oldalas, igen érdekes iratra. Ebben Jöde naplószerűen beszámol budapesti tartózkodásáról. Az írás

¹³ Musik und Erziehung [Zene és nevelés] valamint a Das schaffende Kind in der Musik [Az alkotó gyermek a zenében].

¹⁴ Énekszó III/6, 293-294.

¹⁵ Hindemith életrajzából tudjuk, hogy a nemzetiszocialisták már a húszas évek végén »felfedezték« és élesen támadták Hindemith zenéjét és kultúrpolitikai nézeteit.

¹⁶ MGG lexikon: Jöde címszó

¹⁷ „Er hat die schönsten Erinnerungen in mir wiederbelebt von einer Zeit, als wir in Ungarn bei dem Aufbau der neuen Musikerziehung von Ihrem Wirken und aus Ihren Werken die wesentlichsten Anregungen erhalten haben.”

[A levél] „felélesztette bennem az időt, amikor mi Magyarországon az új zenei nevelés felépítésében az Ön működéséből és műveiből a leglényegesebb ösztönzéseket kaptuk.”

címzettje ismeretlen és ez a legkülönbözőbb találgatásokat teszi lehetővé. Az írás tartalmából ítélve megkockáztatom kijelenteni, hogy olyas valakinek íródhatott, akit az esetenkénti engedéllyel, de gyakran külföldre utazó zenész megfigyelésével bízhattak meg. Megtudjuk, hogy Jöde Bulgáriából jövet állt meg Magyarországon. Már a vonatúton elkezdte a jegyzetelést. Olvashatjuk, hogy hivatalos meghívója a Magyar Énektanítók Országos Egyesülete, míg Kerényi a látogatás fő szervezője és budapesti fő kalauza volt. Mivel mindkettőjük korábbi Münchenbe, illetve onnan írott levele elveszett, arra utalhat, hogy Jödenek „balos” múltja volt, és ekkor még nem lépett be a fasiszta pártba – hogy külföldi „magánakciói” talán nem tetszettek a hatóságoknak. Végül is csak december közepén Várnából írt levele érkezett meg Kerényihez. Sietve szervezett látogatása a karácsony-újévi iskolaszünetre és az első tanítási hétre került. December 23-án érkezett Budapestre és találkozott mind Kerényivel, mind Rajeczkyvel. 24-én meg akarta látogatni Kodályt, de ez a mester betegsége miatt elhalasztódott, valószínűleg január 16-ra, az elutazása előtti napra. Jöde csak arról ír, hogy hivatalos Kodályhoz, de arról nem, hogy ténylegesen meglátogatta-e, és hogyan zajlott ez le. Január 4-én Kerényihez látogatott, ahol egy kis leánykórus énekelt neki, majd kalauzával Kertész Gyulához, az Énekszó egyik fő munkatársához mentek.

Jöde feljegyzéseiből kiderül, hogy a német náci párt néhány budapesti képviselője óvatosságra intette, mert a város lakosainak 30% százaléka zsidó és a szabadkőművesség fontos szerepet játszik Pesten.

Jöde természetesen német fogalmakban gondolkodik. Nála is megjelenik a fasisztáktól által újjáélesztett és kisajátított „Volkstum” fogalom [itt kb. „németiség” értelemben] és saját zenei működését is „Volkstumarbeit”-ként [a németiségért folytatott munkaként] jelöli meg. Úgy látja, hogy a „musikalische Volkstumarbeit” Magyarországon [a zenei magyarságért folytatott munka] furcsa helyzetben van. A magyarok, még Bartók és Kodály tevékenysége is abból az elképzelésből táplálkozik, hogy a nép „parasztot” jelent. Ez azt mutatja, hogy Jöde nem ismeri a parasztság még 1938-ban is nagy arányát, sem viszonylagos izoláltságát, nem is szólva annak helyzetéről a két nevezett komponista első gyűjtőútjai idején. Budapesten, jegyzi meg a német zenetanár, a népdalokat nem együtt énekelik, hanem koncerteken, művészi zongorakísérettel adják elő. Ebből a megjegyzésből látszik, hogy a népdalokat és a közös éneklést – legyen az éppen népdal – a nemzetiszocialisták nem annyira mint esztétikai tevékenységet fogják fel, hanem mint politikai mozgósító erőt a „nép” összefogására. Mint Jöde tovább írja, egyre inkább világos lesz előtte az ő német „harc helye”.¹⁸

Az Énekszó egy külön számot szentelt Jöde látogatásának. Ebből meg tudhatjuk az énekléssel és előadásokkal telt első iskolazenei hét esemé-

¹⁸ Deutsche Kampfstellung

nyeit. Érdekes egybevetni a folyóiratszám tartalmát Jöde imént említett megjegyzéseivel. Itt bár sokat olvashatunk népdalról, nyomát sem találjuk ennek „harci bevetéséről.” Talán Ádám cikke tükrözi leginkább Kodály és körének, mondhatnánk úgy is: az énekesrendnek a felfogását, miszerint az élmény – az egyszerű, tiszta, őszinte zenei élmény – a közös éneklés legszebb gyümölcse.

Zwolenszky Antal

HANGVERSENY

Kodály Zoltán Bicinia Hungarica és Tricinia ÖSSZKIADÁS

A Konferencia első napjának zárásaként hangversenyen vettünk részt a Szent Margit Gimnázium dísztermében, melyen a Mester Bicinia Hungarica és Tricinia című sorozataiból, valamint egynemű karaiból hallottunk válogatást.

Ez a koncertprogram azt a célt is szolgálta, hogy ízelítőt adjon a Bicinia és Tricinia CD-Összkiadás anyagából, melyet a MKT elnöksége kezdeményezésére a Hungaroton Classic Records készített.

A 3 CD-felvételen hét kiváló kórus és karnagy szerepel.

Kodály Zoltánné javaslatára az első CD-n az *Andor Ilona* vezette *Budapesti Kodály Zoltán Leánykar*

1970-ben megjelent bakelit lemezeinek anyaga is hallható. A példaértékű felvétel igazi zenei gyöngyszem, mérce mind az előadók, mind a hallgatók számára.

A hangverseny közreműködői

1. Marczibányi téri Kodály Iskola Gyermekkar – Budapest; vezényelték: *Öri Csilla* és *Uhereczky Eszter*
2. Aurin Leánykar és Miraculum Gyermekkar – Kecskemét; vezényelt: *Durányik László*
3. Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola Énekkara – Budapest; vezényelt: *Sapszon Ferenc* Liszt-díjas
4. Angelica Leánykar – Budapest; vezényelt: *Gráf Zsuzsanna*, Liszt-díjas
5. Magnificat Ifjúsági Kórus – Budapest; vezényelt: *Szebellédi Valéria* Liszt díjas
– A CD-n szerepel még a Bartók Béla Leánykar – Pécs, *Kertész Attila* Liszt-díjas karnagy vezetésével.

A koncertet *dr. Ittész Mihály*, a MKT elnökének megleghangú köszöntője nyitotta meg, melyben köszönetét fejezte ki a CD-k megjelenését támogató Emberi Erőforrások Minisztériumának és a Nemzeti Kulturális Alapnak, valamint a koncert megvalósítását segítő „Budapest Bank Budapestért” Alapítványnak és a Magyar Művészeti Akadémiának, valamint az előadóknak.

Ezt követően *Karai József*: Kodály szavai című kánonját énekelte az összkar *Kertész Attila* mesteri irányításával. A sok remek karnagy munkáját dicsérető minőségi éneklés izzásig hevítette a termet és fokozta az egyes produkciók előtti várakozást. És valóban: az együttesek szebbnél szebb válogatással és interpretációval örvendeztették meg a hallgatóságot.

A kórusok programjának első részében a Bicinia Hungarica négy füzeteiből hangzottak el összeállítások, akár azonos kötetből, akár többől is válogatva. A 180 kis darabot tartalmazó sorozat (1937–42) a Mester zenei mikrokozmoszát adja ajándékba a zenét tanuló fiatalságnak, a legkönnyebbtől a közepes nehézségű kétszólamúsáig.

Zenei alapanyagként többféle forrásból merít Kodály feldolgozásaiban. Saját dallamain kívül találunk köztük népdalt (magyar, finn, mari), valamint vallásos és történelmi énekeket is. A darabokhoz sokszor választ szöveget a népköltészetből, vagy a régmúlt idők jeles alakjainak: Bornemissza Péter, Balassi Bálint, M. Tótfalusi Kis Miklós, Versegly Ferenc, Kisfaludy Sándor, Lévy József – munkáiból.

A szövegtelen biciniumok számos darabjához *Weöres Sándor* írt költeményeket Kodály Zoltán felkérésére, de van köztük néhány *Gazdag Erzi*, *Jankovich Ferenc*, *Raics István* szövegeivel is.

A hangversenyen a *szövegtelen biciniumokat* szolmizálva énekeltek az együttesek, a szvit-szerűen felépített csokrok karakterben, tempóban, hangnemileg jól illeszkedtek egymáshoz (pl. Miraculum-Aurin, Kórusiskola válogatásai az I. kötetből).

A magyar népdalfeldolgozások szép példáit hallottuk az Angelica Leánykar előadásában (válogatás a II. kötetből, 72. Röpülj páva, 65. Azt hallottam, 77. Mért jöttetek vidékiek?).

A népi szöveg, saját dallammal kategóriába sorolható a Miraculum Gyermekkar öt tételes kezdő blokkjából 4 darab (válogatás az I. kötetből 15. Lisztet pénzen vettem, 20. Kiszáradt a diófa, 50. Hó, te Gyurka!, 54. A taksonyi legények). A tételes hangulatos, karakteres előadása a gondos előkészítő munkán kívül *Durányik László* egzakt és kifejező zenei irányításának eredményeként jött létre.

A kórusok közül három énekelt *katonadalokból* összeállított csokrot (Aurin, Kórusiskola, Magnificat), melyek népdalok, illetve népi szövegekre írt dallamok feldolgozásait tartalmazzák. Számomra a Magnificat Kórus nyitó dallamai jelentettek nagy élményt, melyben a ritmikus, szövegszerű és karakteresen megformált darabok váltották egymást. (Válogatás a II. kötetből: 71. Ha felülök, 70. Nem messze van, 58. Hej, önkéntesen).

A finnek népeposzának, a Kalevalának énekeiből négyet dolgozott fel Kodály Zoltán biciniumaiban (II. 61., IV. 121., 122., 179.) Vikár Béla fordításával. A Marczibányi téri Kodály Iskola énekesei a 45. Vejnemöjnen fohásza – Tőlem semmi ki nem telne kezdetű éneket adták elő, szépen formált, tiszta énekléssel és ihletett hangvétellel. Vezényelt: *Uherezky Eszter*.

A IV. kötet *mari (cseremis) népdalfeldolgozásaiból* minden együttes énekelt 2 vagy 3 darabot. Talán ezek a tételek voltak egyöntetűen a legszínesebbek, kifejezés, érzelmi töltés és formálás tekintetében. A több versszakban elbeszélte történetek, a tartalmi mondanivaló sokfélesége is hozzásegítette a kórusokat a változatos interpretációhoz. (A szövegek Devecseri Gábor, Jankovich Ferenc, Raics István és Weöres Sándor fordításai.)

A Marczibányi téri gyerekek előadásában két „nyulas” témájú tételt hallottunk – „a nyúl élete” és a „nyúl és kutya” címűt – mindkettőt mozgalmassá tempójú, virtuóz énekléssel. Vezényelt: *Óri Csilla*. Itt szeretném kiemelni az Angelica Leánykar előadásában a IV. 148. Folyik a víz szélesen áradó frázisait és lekerekített sorvégeit, a IV. 151. Apám engem vet a jég-re drámai megformálását, valamint a IV. 152. Szabó Pista a réten párosító pregnáns szövegmondását és ritmikai játékait. A Magnificat Kórus mari blokkja ugyancsak példászerű volt: a IV. 133. Utca, utca szabad szövegmondása és íveinek megformálása, a IV. 173., 176. darabjainak játékos, vidám hangvétele is nagyon tetszett.

A vallásos énekek közül a Kórusiskola Énekkara két szép feldolgozást adott elő átélte, kifejező formálással és zengő hangzással: az egyszerű imitációs szerkesztésű Miatyánk-ot (I. 60.) és a Krisztus feltámadá kezdetű „processióra való” éneket a 17. századi Cantus Catholici gyűjtemény nyomán (III. 114.). Az autentikus fríg hangsorú dallamot imitációs szerkesztésű második szólam kíséri. A zömében egyenletes negyedekben mozgó ritmus a lépést, a járást segíti, mely a körmeneti énekek egyik jellegzetessége.

A műsor második részében a Tricinia sorozat (1954) 30 darabjából (a 15. számnak két változata van: Pitypang és Hintán) 17 csendült fel: két kórus 4-4 tételt, három pedig 3-3-at szólaltatott meg.

A sorozatról általában elmondhatjuk, hogy megtalálható benne a reneszánsz stílusra emlékeztető imitációs technika éppúgy, mint a barokk témakezelés és ellenpont használata. A tételekben a polifon és homofon szerkesztés egyaránt felfedezhető, mely harmóniáival és merész hangnemváltásokkal társulva a késői romantika hangzásvilágát idézi, olykor impresszionista színhatásokkal is gazdagítva.

A szövegeket *Kistétényi Melinda* írta a darabokhoz, a zene jellege, hangulata és kompozíciós ötletei alapján. A szöveggel ellátott sorozat a koncertpódiumon is előadhatóvá vált. A CD-n a Szabó Miklós által gyakorlatban is bevált ciklusok szerepelnek, melyet a Győri Leánykar részére állított össze.

A koncertelőadáson 17 szám hangzott el, a legszebbek közül cím szerint, a karvezetőt is megnevezve kiemelek néhányat:

9. Veronai Táj – *Óri Csilla*, 24. Pálmák alján – *Uherezky Eszter*,
2. Zergék – *Durányik László*, 7. Téli mese – *Sapszon Ferenc*,
26. Búcsú – *Gráf Zsuzsanna*, 4. Derűs táj – *Szabellédi Valéria*.

Az egyes programok zárásaként Kodály Zoltán egyneműkaraiból válogattak a karnagyok. Ezek közül az alábbi művek előadásához fűznék néhány megjegyzést:

1. *Csalfa sugár* – Marczibányi téri Kodály Iskola Gyermekkara, vezényelt *Uherezky Eszter*
– Egységes, szép hangzás, érzékeny hangvétel és formálás jellemezte éneküket.
2. *Karácsonyi pásztoránc* – Marczibányi téri Kodály Iskola Gyermekkara, vezényelt *Óri Csilla*.
– A történetet elmesélő pásztorok lelkes énekét és a táncot szimbolizáló „hipp-hopp” refrén karakteres, ritmikus megformálását hallottuk.
– A fényes, felhangokban dúsz éneklés és a csatlakozó furulya hangzása kicsit „szétszólt” ugyan az akusztikai körülmények miatt, de nem volt zavaró.
3. *Isten kovácsa* – Aurin Leánykar és Miraculum Gyermekkar, vezényelt *Durányik László*. Előadásukat a következők jellemezték:
– Virtuóz éneklés, ritmikus, jól artikulált szövegmondás. A részek tempói gyorsnak hatottak ugyan, de úgy gondolom, hogy közel voltak Kodály tempójelzéseivel: 144 és – 176. Arányaiban jól adagolt teraszos dinamika alkalmazása, kitöltött crescendók, a visszatéréshez kiválóan irányított rallentando.
4. *Ave Maria* (1898) – Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola Énekkara, vezényelt *Sapszon Ferenc*.
– A tételt az alábbiak szerint jellemezhetjük:

– Kiegyenlített kórushangzás, a dinamikai skála többféle fajtájának és színének anyagszerű alkalmazása (puha pianók, zengő *mf-f* hangzások).
– Kifejező „feszültség-oldás” megoldások és prozódiai kiemelések segítettek az expresszivitást.

– Szép volt a szólamok szóló állásainak hangvétele (pl. 29-36. ütem), a darab csúcspontjának mesteri felépítése arzis-tézissel és crescendóval: „Ora pro nobis, nunc et in hora mortis nostrae. Amen !”, majd a visszatérés előkészítése.

5. Kodály Zoltán női karra írt öt tételes ciklusa, a szöveg nélküli *Hegyi éjszakák*. Keletkezésük különböző évekből való: I. 1923, II-IV. 1955-56, V. 1962.

A III. tételt az Angelica Leánykar tolmácsolásában hallottuk, vezényelt Gráf Zsuzsanna. Előadásukról a következő mondható el:

– A kórus az éneklési technika igen magas szintjével rendelkezik. Homogén kórushangzás, tág ambitus, széles dinamikai skála jellemzi éneklésüket, melyet a mű formai, dramaturgiai építkezésének szolgálatába állítva, elsőrendű előadást produkáltak.

– Az egyes szakaszok csúcspontjait más-más módon építi fel a szerző I. teraszos dinamikával, II. crescendóval a subito pianohoz, III. crescendóval elért kettős csúcspont a *f*-hoz, illetve *ff*-hoz. Ezeket Gráf Zsuzsanna csodálatos intenzitással, stílusos megformálással és előrevívő lendülettel oldotta meg.

6. A 150. *genfi zsoltár* (1936) – Magnificat Ifjúsági Kórus, vezényelt Szebellédi Valéria.

Általános megjegyzések a műről és előadásáról:

– A kórus műves éneklési kultúrája, hangzása sokféle zenei tartalom és karakter művészi megformálására teszi képessé őket.

– A 3 részből álló darab arányai és dallamsorai az alábbiak szerint alakulnak:

I. 1-26.ü. 5+3 „Dicsérjétek az Urat”

II. 27-53.ü. 5+3 „Kürtben dicsérjétek őt”

III. 54-84. ü. 5+3 „Róla éneket mondjon”

– Az első részben az Úr dicséretét zengő, fényes hangzás jellemezte a kórus énekét.

– A második részben hangszerekkel és „ékes éneklésekkel” örvendtünk az Istennek (kürtszó, citera, sípszó, tárogató, orgonaszó) a dinamikai skála a *mf-ff*-ig terjed. Az együttes kitűnően alkalmazta a dinamikai váltásokat és építette fel a szakasz csúcspontját.

– A harmadik rész a finom hangú cimbalom énekével (*p*) a csengő ezüst hangú citerával dicséri az Úr szent nevét (*fp*-ban), melyet dinamikai fokozással érünk el (*f*-ig). Majd lelkesen „magasztálják, dicsérik – áldják a Teremtőt”. Sostenuto az utolsó mondat, a második „mindörökké” diminuendóval, II-IV-I plagális fordulattal zárja le a művet. A kórus és karnagya ezt a legizgalmasabb befejező szakaszt zseniálisan építette fel, követve a zene és szöveg dramaturgiai fokozását, majd oldását. Az esendő

ember imáját véltük kihallani az utolsó „MINDÖRÖKKÉ” elhangzásakor, mély állású altokkal puha pianissimóban.

A koncertet Kodály Zoltán-Berzsenyi Dániel: *A magyarokhoz* című kánonja zárta Kollár Éva lendületes, energiától feszülő irányításával, mely méltó befejezése volt e csodálatos programnak.

A műsorvezetés feladatát Dr. Joób Árpád látta el szakszerűen, igen szimpatikusan.

Köszönöm, hogy elolvasták a hangverseny kapcsán megfogalmazódott véleményemet, gondolataimat. A 2013. évre további jó munkát és sikerekben gazdag, boldog esztendőt kívánok.

Igó Lenke

Vass Lajos Emléknap

Vass Lajos születésének 85. halálának 20. évfordulója jegyében, ünnepi rendezvényt tartottak a Vasas Művészegyüttes Alapítvány Vass Lajos Kórusa és a Varázsének Alapítvány szervezésében, 2012. november 24-én Budapesten a Patrona Hungarie Általános Iskola és Gimnázium Dísztermében.

A délután első felében Vass Lajosra emlékező előadások és beszélgetések hangzottak el. A műsorvezető Fügedi-Bárd Judit

volt. A résztvevő beszélgető társak, Dr. Bónis Ferenc, – akinek előadása híven tükrözte Vass Lajos zenei életben betöltött szerepének autentikus összefoglalását – („Találkozás” címmel, előadását közöljük). A következőkben megszólaló Kocsár Miklós, Horváth Géza (szlovákiából), Párkai István, Tóth László, Somos Csaba, valamennyien közvetlen személyes élményeikről beszéltek. Mivel különböző kapcsolatban álltak Vass Lajossal – mint tanítvány, kolléga, zeneszerző, karmester és jó barát, – színes kép alakulhatott ki a gazdag életműből. Ám a közös vezérfonal az emlékezésben: a tisztelet, a szeretet, és a feltétlen elismerés megnyilvánulása volt. Ehhez járult Vass Lajos életéről, hangzó anyaggal megszólaló látványos CD-vetítés. Kórusának tagjai állították össze, az évtizedek során előforduló legjellegzetesebb események, élmények alapján, ezáltal is maradandó emléket állítva szeretett karnagyuknak.

„In memoriam” Vass Lajos emléknapi hangverseny

A délután 5 órakor kezdődő hangverseny megnyitóját a *Vasas Művészegyüttes Alapítvány* Vass Lajos Szimfonikus Zenekara tartotta.

Műsororukon Vass Lajos: Magyar Koncert I-II művét adták elő, vezényelt: *Geszti Tamás*

Ezt követően öt énekkar szerepelt, valamennyien Vass Lajos műveit szólaltatták meg.

Debreceni Református Kollégium Kántusa, vezényelt: *Berkesi Sándor és Marczy Ernő*. Műsoron: Örök Úr az Isten; Az Isten a mi reménységünk (46. zs.); Leánykérő (népdalfeldolgozás);

Szlovákiai Magyar Pedagógusok Vass Lajos Kórusa, vezényelt: *Józsa Mónika*. Műsoron: Vass L.– Csontos Vilmos: Hűség; Vass L. – Koncsol László: Biztató.

Vasas Művészegyüttes Alapítvány Vass Lajos Kamarakórusa, vezényelt: *Somos Csaba*. Műsoron: Nocturne; Három betyár.

Vasas Művészegyüttes Alapítvány Vass Lajos Kórusa, vezényelt: *Fügedi Bárd Judit és Kiss Boldizsár*. Műsoron: Varázsének; Körösi Csoma Sándor üzenete.

Vass Lajos Általános Iskola Énekara, vezényelt: *Csádi Nóra*.

Az *Összkar* előadásában felhangzott: Vass Lajos – Jókai Mór: Jövendölés. Vezényelt *Horváth Géza*.

Márkusné Natter-Nád Klára

*

Találkozás Vass Lajossal

Két évtizede, 1992 novemberében hagyta el énekeseit, muzikusait, közönségét *Vass Lajos* zeneszerző, karnagy, népművelő, a Televízió közkedvelt Páva-sorozata révén egy országnyi hallgatóság zenemestere. Ha egyetlen szóval kellene megemlékeznem róla, ez a szó nem lehetne más: *hiányzik*. Hiányzik mindazoknak, akik énekeltek-muzsikáltak a keze alatt, akik gyönyörködve hallhatták műveit és előadóművészi tevékenységének megnyilvánulásait – vagy éppenséggel általa találtak utat a zene birodalmába. Személyiségéből nemcsak tehetség és tudás áradt, hanem a próféta *hite* is. Számára a muzsika nemcsak dallamot, ritmust és harmóniát jelentett. Több volt önmagánál: erkölcsi erő. Eszköze annak az eszményi célnak, melyet Zrínyi, a költő és Kodály, a zeneköltő így fogalmazott meg:

„Csak jobbitsuk meg magunkat, szabjunk más rendet dolgainknak.
Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók!”

Aligha véletlen, hogy ezek az igék, szárnyra kapva Kodály zenéjén, Vass Lajosban és a Vasas Kórusban méltó és ihletett tolmácsolókra találtak. Ha semmi más érdemük nem lett volna – márpedig hogyan lett volna! – már ezzel az eggyel, ennek az egy műnek a kényszerű tetszhalálból való feltámasztásával is beírták volna nevüket a magyar előadóművészet legújabbkori történetébe. Nem várták meg, hogy „hivatalosan” visszavonják e szókimondó remekmű 1957 utáni betiltását, hanem újra a közönség elé vitték, kiprovokálva, hogy a Hivatal „megfeledkezzen” saját tiltó rendelkezéséről.

Vass Lajost 1949-ben láttam először, Vásárhelyi Zoltán karvezetés-óráinak egyikén, a Zeneakadémia kupolatermében. Elsőéves hallgatóként magam is a növendékek kórusában énekeltem. Elénk lépett egy bajuszos, katonaruhás szép szál szőke legény és olyan szuggesztív *Székely keservessel* lepett meg bennünket, hogy tátva maradt a szánk. Attól a naptól fogva tisztelem – immár hat évtizede.

Később megtudtam: Lajos zeneszerzést meg zenekari karmesterséget is tanul. Hogy Veress Sándortól – akit felelősségtudata külföldre száműzött – épp akkoriban került Farkas Ferenchez – akit felelősségtudata viszont arra kényszerített, hogy itthon maradjon. A karmesterképzőben az akkori koncertélet egyik vezető személyisége, Somogyi László volt a tanára, kinek nevéhez, felejtethetlen Mozart-előadások mellett, megszámlálhatatlan magyar bemutató fűződött. Vass Lajosnak volt hát *mit* tanulnia, volt *kitől* tanulnia. Ha megemlítem korábbi mestereit a debreceni református kollégiumban, Csenki Imrét és Gulyás Györgyöt: tisztán kivehetővé válnak azok a hatások, melyek a fogékony fiatalember egyéniségét kialakították. A debreceni nagy műhelyben elválaszthatatlan egységet alkotott a népdal, a zoltár és a világi kóruséneklés hagyománya, meg a tanítói hevület. És mindenek fölött ott lebegett Kodály szelleme: *A zene mindenkié!*

Hűsz esztendő volt, amikor az a megtiszteltetés érte, hogy furulyaiskolájához Kodály Zoltán írt – azaz – „mondott” – előszót. Huszonkét esztendősen az ország legjobb férfikarának, a Honvéd Művészegyüttesnek karnagya, utóbb – Vásárhelyi Zoltán után – művészeti vezetője lett. Együttessel 1956-ban eljutott Kínáig. Ugyanebben az esztendőben, a Nemzeti Múzeum lépcsőjén, bemutatta a kórusának írt új Kodály-művet, a kor hangulatát annyira kifejező *Nemzeti dalt*. 1957-ben, amikor

a honvédelmi vezetőség lerázta magáról egyetlen győzedelmes csapattestét, a Művészegyüttest, Lajos az Állami Férfikar vezetője lett.

1962-ben kérték fel a Vasas Művészegyüttes karnagyai teendőinek ellátására, kezdetben a vegyeskarhoz, 1975-től a zenekarhoz is. Itt ismét alkalma nyílt, hogy ezreket-tízezreket ragadjon magálya a zene birodalmába, akár aktív muzsikusként, akár elragadtatott hallgatóként. Sokan általa ismerték meg az opera- és oratórium-műfaj nem egy remekét. És Szervánszky Endre, Farkas Ferenc, Veress Sándor, Szokolay Sándor nevét – de nemcsak a nevét! És nemcsak határainkon belül. A Csehszlovákiai Magyar Tanítók kórusának élén – a tanítók tanítványait sem hagyva figyelmen kívül – újabb potenciális tömegeket sikerült bekapcsolnia a magyar kultúra áramkörébe.

Volt mondanivalója a jövő nemzedékének, a gyerekeknek is. Zenés mesejátékaival – a leghíresebb köztük *A kiskakas gyémánt félkrajcárja* – iskolát teremtett. A *Röpülj páva* televíziós sorozat műsorvezetőjeként országnyi közönséget énekeltetett meg.

Szövetséges volt minden jó ügyben. 1988-ban, amikor megkísérletem nagyobb közönség előtt felvázolni a *Psalmus hungaricus* sokáig rejtve maradt keletkezéstörténetét és megfajteni napjainkhoz szóló üzenetét: Vass Lajos és a Vasas Kórus magától értetődően és önzetlenül sietett segítségemre a zenei idézetek megszólaltatásával. Lajos még egy Kodály-dal eléneklésére is vállalkozott – ahhoz is volt tehetsége.

1991-ben, amikor az Erkel Ferenc Társaság Varga Imre szép gránit- és bronz emlékművével jelölte meg azt a házat, amelyikben a magyar opera megteremtője meghalt, Vass Lajos és a Vasas zenekar fokozta az avató ünnepség fényét Erkel művek megszólaltatásával. Lajos egy szlovákiai próba és koncert közötti órákra jött haza, hogy szolgálhassa a magyar kultúrát ilyen alkalommal is.

A monumentális Kodály-kórus, a *Zrínyi szózata*, mint említettem, 1956 után a tiltott művek listájára került. Mintha bizony a barométer robbantotta volna ki a vihart. A tilalmat, bő negyedszázad elteltével, csak a Kodály-centenárium évében, 1982-ben sikerült feloldatni. Vass Lajos és a Vasas-kórus, még a „tilalmi időben”, elsőként szólaltatta meg a XX. századi a cappella kórusművészetnek ezt a hasonlíthatatlan remekét. Utoljára 1992. augusztus 18-án, a Magyarok III. Világtalálkozóján, melynek a mű akár mottója lehetett volna. Utoljára akkor és ott hallottam vezényelni Vass Lajost.

Nagy betegen immár, 1992 őszén, Mozart Requiemjének előadását készítette elő Halottak napjára. Vajon gondolt-e rá, hogy mit mondott Mozart a komponálás idején: „Meglátjátok: a magam Requiemjét írom!” Vass Lajosnak sem adatott meg, hogy megszólaltassa Mozart utolsó művét: az előadás már csak *emléke előtt* tiszteleghetett.

Itt volna az ideje, hogy mi, az utókor, elkészítsük a leltárt: mivel is tartozunk Vass Lajos emlékének – és hozzákezdjünk a törlesztéshez. Ma

már a Kőfaragó utcában, emléktábla őrzi valamikori jelenvalóságát, munkásságáról, Berlász Melinda szerkesztésében, könyv is megjelent. Fontos lenne, hogy jelentékeny oratóriuma, Mathias rex és szép Ráday-kantátája meg többi műve, szerves részévé váljon a magyar hangversenyéletnek. Ő, a szerző, már megtette a magáét – most rajtunk a sor megmutatni, hogy méltók vagyunk életének áldozatához. Folytatnunk kell zenére nevelő munkáját – de fel kell fedoznunk a zeneszerző Vass Lajost is. A magunk életét tesszük vele szebbé és gazdagabbá.

Bónis Ferenc

A Magyar Kultúra Napja 2013

Több mint két évtizede ünnepelhetjük országszerte a Magyar Kultúra Napját, azt a napot – január 22-ét – amikor két évszázaddal ezelőtt Kölcsey Ferenc befejezte örökértékű művét a Hymnust, melynek alcíme: „A magyar nép zivataros századaiból” és költője nyolc versszakba foglalva a múlt történelmi színpadára helyezte költeményét.

A korai 19. század felvilágosodó korában mindinkább erősödött az igény, hogy legyen „Néphimnusa” a magyar népnek. 1944-ben pályázati kiírás jelent meg: „...a legjobb népmelódiáért – Kölcsey Ferenc koszorús költőnk Hymnusára ének és zenekarra téve.” A beérkezett 13 jelíges pályaműről egyhangú volt a döntés, „Itt az írás, forgassátok. Érett ésszel jőzönön Kölcsey”. Az indoklás: „Kétségen túl, legderekből, legjelesebb a többiekben kiválólag felülemelkedett...” e mű szerzője Erkel Ferenc volt. A Nemzeti Színházban 1844. júliusában tartott bemutatója után a mű megindult a népszerűség útján. A zenekari elő- és utójáték keretében – a kórus éneke – egyetlen képbe sűrítve a Kölcsey-vers teljes mondandóját, a muzsika szárnyán vált valódi néphimnusszá.

A Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége – KÓTA minden esztendőben – megszólaltatva az énekarok legjobbjait – ünnepi hangversenyt rendez a Magyar Kultúra napján a Néprajzi Múzeumban. A Himnusz közös énekét követően, az ünnepi köszöntőt, a KÓTA, 2013-ban választott új vezetőségének elnöke mondta,

Dr. Mindszenty Zsuzsánna

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves Vendégek!

A Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége nevében szeretettel köszöntök mindenkit. Évezredes hagyományaink, a múltat idéző kulturális értékeink megbecsülése, valamint nemzeti tudatunk erősítése érdekében 1989 óta január 22. a Magyar Kultúra Napja. Bár még addig van két nap, mi most, ezen a vasárnap délelőttön kiváló kórusaink és népzenei együt-

teseink közreműködésével ezzel a hangversennyel szeretnénk csatlakozni az országos ünnepléshez.

Illendő volna most arról gondolkodni, hogy az évezredek magyar történelem hogyan kapcsolódik össze a magyarság virágzó kultúrájával. Beszélhetnénk arról, hogy első királyaink bölcsessége és kitűnő helyzetfelismerése következtében hogyan alakult ki a Kárpát-medencében a keleti gyökerekből táplálkozó, de mégis a nyugati kultúra felé forduló keresztény államunk. Beszélhetnénk a magyar zenekultúra évszázadairól, kiváló zenész egyéniségekről, zenetudósainkról, akik kutatásaik révén megismertettek bennünket mindazzal, amire büszkék lehetünk ma is. Beszélhetnénk a mai napok nagy alakjairól, költőkről, írókról, művészekről, tudósokról, akik reprezentálják a mai magyar kultúrát.

Mégis úgy érzem, hogy mindezek mellett a mai létünkön is fontos volna elgondolkodnunk. Meg merjük-e kérdezni magunktól a Magyar Kultúra Napján- hogy vajon valóban kulturáltak vagyunk-e? Valójában mit is jelent kulturáltnak lenni? Jelentéktelennek tűnő, majd egyre jelentősebb dolgok jutnak eszébe ilyenkor az embernek: Rend, tisztaság magunk körül. – Anyagi javaink értelmes, értékes felhasználása. – A törvények tisztelete, embertársaink iránti tolerancia. – Tárgyi és szellemi értékeink megőrzése, megbecsülése.

És mitől magyar kultúra mindez?

Talán mert mindennek a háttérben a jó értelemben vett nemzeti öntudat kell álljon.

Magyarok vagyunk, múltunk, jelenünk, jövőnk felelős megértésére, és pozitív irányba való befolyásolására kell törekednünk.

S mitől egyetemes ez a kultúra?

Attól, hogy mindezt – és a kulturáltságnak még sok más elemét, jelét magtartásunkban Európához és az egész világhoz való nyitottság hatja át.

És emellett nem szabad elfelejtkeznünk arról, ami talán a legfontosabb:

A kultúra nagy gyűjtőfogalmába tartozó minden érték felismerése, megőrzése, és továbbadása a következő generációnak minden egyes ember életprogramja, egyéni feladata kell legyen.

Kodály mondta: „Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának”.

Micsoda felelősséget ró valamennyiünkre ez a mondat! – Hiszen a következő nemzedék csak akkor fog törődni az elődök kultúrájával, ha példát mutatunk ehhez, ezt sose felejtjük el!

A Magyar Kultúra Napján mindenképpen emlékeznünk kell arra is, hogy 1823-ban, 190 évvel ezelőtt ezen a napon fejezte be Kölcsey Ferenc Szatmárcsekén a Himnusz megírását. A vers önmagában is nagyhatású alkotás, azonban igazából Erkel Ferenc zenéjével kapta meg az őt megillető helyet a magyarság tudatában. Régebben a katolikus magyarok néphimnusza a „Boldogasszony anyánk” és az „Ah hol vagy magyarok

tündöklő csillaga” kezdetű népénekek voltak, míg a református magyarságé a „Tebenned bízunk eleitől fogva”- a 90. zsoltár volt.

1844-ben Bartay Endre, a Nemzeti Színház igazgatója írta ki a pályázatot, Kölcsey Ferenc Himnuszának szövegére, amelyre Erkel Ferenc is komponált zenét. A 13 pályázat közül Erkel műve lett a nyertes. A Hymnus-t 1844. július 2-án mutatták be először a Nemzeti Színházban.

A Magyar Himnusz minden igazán fontos esemény alkalmából felhangzik. Mindenkinek ismerős, sokszor fájó tapasztalat, hogy milyen kevesen csatlakoznak ilyenkor a közös énekléshez. A magyar Himnusz születésnapján – születésnapi ajándékként kérem Önöket, hogy szűkebb és tágabb környezetükben tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy a magyar himnuszt a magyar emberek ne szégyelljék együtt énekelni. Tegyünk meg mindent azért, hogy minden ember részese lehessen annak a felemelő érzésnek, amikor közösen énekelve – saját egyéni sorsunkra is gondolva – átérezhetjük a magyarság legszentebb imádságának, a magyar himnusznak magasztos mondanivalóját.

✱

A kultúra jelentőségét felismerve, bár különböző módon, de az állami és civil szférában egyaránt értékelik, kitüntetik az arra legméltóbbakat, díjakkal, kitüntetésekkel, és elismerő oklevelek átadásával. Napjainkban fontos szerepet tölt be „A Kultúra Lovagja” vagy még tágabb körben, az „Egyetemes Kultúra Lovagja”, mely a civilszervezetek legmagasabb elismerési formája. Ezt a megtisztelő címet is minden esztendőben a Magyar Kultúra Napján adják át.

A Kultúra Lovagrendjének
a XVII. Magyar Kultúra Napja Gálát
2013 január 19-én tartották Budapesten
a Hagyományok Házában

A Gála az Európai Unió példaértékű eseménye, amely megmutatja hogyan ünnepelheti meg kultúrájának ünnepét egy nemzet, szomszédai, rokonai, távoli ismerősei jelenlétében. Bemutatja a vidék esélyegyenlőségét, és példát mutat a magyar nemzet kulturális egységesítésére. A gála központi eseménye a Kultúra Lovagja címek adományozása, a laudációk ismertetése.

A lovagok látványos ünnepi bevonulását követően az ünnepség legszebb nyitányát a *Debreceni Református Kántus* műsora jelentette. – A közönséggel együtt énekelt Himnuszt követően felhangzott Kodály Zoltán: Ének Szent István királyhoz; Erkel Ferenc – Bárdos Lajos: Szózat; Szokolay Sándor: Ima rontás ellen; Ádám Jenő-Pécselyi Király Imre: Krisztusom kívüled nincs kihez járulnom; Berkesi Sándor-Debreceni Szappanos János: Katonák köszöntése Bocskay Istvánhoz; majd Berkesi Sándor-Kádár Ferenc: Magyar ének. –

Az 1739-ben alakult Kántus az értékek és hagyományok megtartása, és a folyamatos megújulás örök szimbóluma. A legnagyobb rész fiatal énekesek műsorukat mély átéléssel adták elő, zengő énekük csodálatos erővel töltötte meg a termet. Döbbenetes volt a fiatal énekesek „Hazádnak rendületlenül légy híve ó magyar”...sorainak meggyőző előadása.

A Kórus karnagya a Liszt Ferenc-díjas *Berkesi Sándor* közel ötven éve vezeti a Debreceni Kántust. Meggyőző zeneisége, magabiztonságot sugárzó egyéniségének hatása mindenkor tükröződik énekeseinek előadásában.

A Gála műsora során, a *Magyar kultúráért* tett szolgálatainak elismeréseként a Magyar Kultúra lovagjává avatták *Berkesi Sándort*, „A zenei örökség érdekében kifejtett életművéért.” Énekkarai a magyar és a protestáns egyházzene, a magyar népdal „nagyköveteként” fontos missziót vállalnak bármerre is járnak a világban.

Ugyancsak lovagi kitüntetésben részesítették, *Gulyás Ferencet*, „A magyar népzene ápolásáért.” A neves Sándorfalvi Citerazenekar felkészítése mellett több felnőtt és gyermek citeracsoport alapítója, a népzenei mozgalom egyik szervezője.

Az *Egyetemcske Kultúra Lovagja*, címben részesült ez évben, *Prof. Gunter Berger*, (Lipcse,) „A zenekultúra nemzetközi ápolásáért”, a zeneszerző- karmester, főként a kórusmuzsikának szenteli életét. Mostani terve, hogy 2013 nyarán, német, osztrák magyar ifjúsági kórustalálkozót szervezzen Magyarországon.

Ugyancsak e díjban részesült *Bjorn Frode Ostern*, norvég diplomata, „A magyar-norvég kapcsolatok fejlesztéséért.” Nyugdíjba vonulása után is aktívan részt vesz a Norvég Magyar Egyesület munkájában.

Az ünnepségen – az Oslóból meghívott vendég – a Norvég-Magyar Egyesület tevékenységéről tartott ismertető előadásából idézünk részleteket.

Kovács Ferenc – A hétköznapi lovagjai

„A Norvég-Magyar Egyesület (Norsk-Ungarsk Forening – NUFO) múltjába, jelenébe szeretném elkalauzolni az olvasót. A norvég Parlament házelnöke, Kirsti Kolle Grøndahl 1997. szeptember 30-án küldött üdvözlő szavai jól összefoglalják a NUFO feladatait: „Ezúton szeretném jókívánságaimat kifejezni az Egyesületnek fennállásuk 60 éves jubileuma alkalmából, és sok sikert kívánok ahhoz a fontos munkához, amit a Norvégia és Magyarország közti kapcsolatok erősítése érdekében végeznek...”

Az egyesület 1937-ben, Oslóban alakult. Az alapítási okmányt az Országos Levéltárban őrzik Magyarországon. Az egyesület első elnöke Astrup Ebbe őrnagy, a híres zeneszerző és hegedűművész, Hubay Jenő fiának, Hubay Andornak az apósa volt.

A második világháború alatt illetve után, amikor a szovjet diktatúra Európát kettéosztotta, az egyesület tevékenysége ideiglenesen lehetetlenné vált. Az 1956-os magyar szabadságharc bukása után a Norvégiába menekült magyarok igényei leheltek új életet az egyesületbe. 1989-ben új történelmi korszak kezdődött, ez adott új lendületet az Egyesületnek, amelynek jogfolytonossága megmaradt, és 1993-ban, a NUFO felújításakor a közgyűlés az 1957-ben jóváhagyott határozatokat fogadta el, többek között azon a célkitűzésekkel, hogy hozzájáruljon a Norvégia és Magyarország közti együttműködéshez, a két ország polgárai közti kölcsönös megértés és baráti kapcsolatok fejlesztéséhez. Az állami ünnepeinket évről évre ismétlődően méltató nagy rendezvényeinket sok apró, „hétköznapi” dologgal egészítjük ki.

Az egyesületnek, NUFO INFO címmel negyedévenként megjelenő norvég nyelvű lapja információs és kulturális fórum. Legutóbbi, 2012 végi példányát például Kodály Zoltán születésének 130. évfordulójának szenteltük, de úgy, hogy ezúton is párhuzamokat kerestünk a két népzenei kultúrája között.

Dr. Nagy Mária Lucia nyugdíjas belgyógyász szakorvos vezeti immár évtizedek óta az egyesületünket. Eredményes, áldozatos munkájáért 1999-ben Köztársasági Elnöki Aranyéremet kapott, majd elnyerte a Magyar Köztársaság Arany Érdemkereszt fokozatát, és 2010-ben a Magyar Kultúra Lovagjává avatták. Munkájában sok lelkes segítőtje akad, de közülük is kiemelkedik *Wolfgang Plagge* zeneszerző, zongoraművész, pedagógus, aki 2007-ben megkapta az Egyetemcske Kultúra Lovagja címet. Nagy rajongója a magyar klasszikus zenének, a Kodály módszer szószólója, újságunk főmunkatársa, rendezvényeink állandó szervezője, szereplője.”

A Magyar Kultúra Napja *A Római Magyar Akadémián*

A 2013-as év kiemelt szerepet játszik a magyar-olasz kulturális kapcsolatokban: a két ország együttműködési megállapodást kötött egymás kultúrájának bemutatására. Ennek tükrében idén még nagyobb jelentőséget kapott a Magyar Kultúra Napja a Római Magyar Akadémián, ahol 2013. január 18. és 24. között rendezték meg a világhírű magyar szopránénekesnő, *Sass Sylvia* nemzetközi mesterkurzusát, s az azt követő záróhangversenyt.

A résztvevők már aktív, vagy hamarosan a pályára lépő fiatal énekesek. Olasz, francia, lengyel, dél-koreai, s idén először, magyar résztvevője is volt az egyhetes kurzusnak.

Az igen intenzív munka mellett jutott idő a római Lincei Akadémia és Könyvtár kincseinek (pl. Verdi fotók, kéziratok, eredeti középkori kódexek, magyar emlékek stb.) megtekintésére is.

Sass Sylvia az egész zenei világ jól ismeri. Művészetét nehéz szavakkal jellemezni. Tanítás közben hallgatósága egyszerre érezheti magát szédítő magasságokban – mélységekben. És nem csak az, akivel éppen foglalkozik. Konkrét, elvont vagy festői hasonlatai sokszor az univerzumba röpítik az embert: egy időben érzékeljük szavai és illusztrációi révén a makro- és mikrovilágot. Miután sikerült elővarázsolnia a jellemző karaktert és a nagy formát, a legtöbb időt a hajszálfinom, differenciált előadásmódnak szenteli. Nála a technika – mint minden nagy előadó-művésznél – csak a kifejezés eszköze.

Lenyűgöző szakmai tudása (kb. száz operát, s ezer dalt tud memoriter!), hallatlanul érzékeny zeneisége hihetetlen empátiával párosul.

Tanítása ritka példája az ösztönös muzikalitás és a tudatos pedagógia ötvözésének.

Egy kurzus célja – az idő rövidsége ellenére – az útkeresés, útmutatás. Hozzásegíteni a hallgatót ahhoz, hogy megtalálja a saját, egyéni útját, még akkor is, ha már diplomás művészről van szó.

Közhely: a zenében nincs tökéletes előadás, mindig lehet, ha nem is jobban, de másként. S hogy az adott pillanatban, darabban éppen kinek mi a legoptimálisabb megoldás, ebben tud nagy segítséget nyújtani egy-egy ötlet, hasonlat, színészi gesztus stb.

A *dr. Molnár Antal* igazgatásával vezetett Római Magyar Akadémia idén 2013. január 25-én tisztelgett a Magyar Kultúra Napja előtt az Intézetben rendezett zárókoncerttel, ahol Liszt Ferenc, Mozart, Puccini, Bellini, s Mascagni művei hangzottak el. A nagy sikerű hangversenyen Alekszandra Buczek, Guisy Loglisci, Jeongmi Park, Peidl Katalin, Louis Zaitoun énekelt, zongorán közreműködött a budapesti Weiner Leó Zeneművészeti Szakközépiskola tanára, (e sorok írója).

A fotókat készítette: Várhelyi Klára

Nagy Márta

A Magyar Kultúra Napja alkalmával *Kodály ünnepségek Pécsen*

Kodály és kora

A Magyar Kodály Társaság Pécsi Csoportja 2013. január 25.-én „Kodály és kora” címmel konferenciát hirdetett.

A rendezvény további támogatói a Pécs-Baranyai Kórus és Zenekari Szövetség, a Pécsi Civil Közösségek Háza, a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Művészeti Akadémia.

A programsorozat délután fél 3 órakor a Szent István téren álló Kodály szobornál kezdődött. *Dr. Ittész Mihály*, a Magyar Kodály Társaság elnöke méltatta a Tanár Úr tevékenységét, az ifjúság számára adott zenei csodát, amelyet éppen Pécs városában indított útjának. Ez a módszer azóta a művelt világban elterjedt és mindmáig töretlen. Varga Imre szobrászművész alkotása előtt koszorúzással tisztelgették a város karnagyai.

Jágerné Vizler Katalin a Szerafi Kórus tagja Kodály gyűjtötte népdalcsokrával tette még emlékezetesebbé a rendezvényt.

Ezután a Szent István téren lévő Civil Közösségek Házában konferenciával folytatódott a program.

Konferencia

Kertész Attila Liszt-díjas karnagy, a Magyar Kodály Társaság Pécsi Csoportjának elnöke köszöntötte a megjelenteket.

A Magyar Kultúra Napjához illeszkedő konferencia Ittész Mihály előadásával kezdődött. „Kodály üzenetei kánon formában” címmel arról beszélt, hogy a kánon régi műfaj, amely egy szólammal kezdődik, és ebből alakulhat ki a többszólamúság. A műfaj csúcsa a „Magyarokhoz” c. kánon volt.

Kovács Attila zenei szerkesztő Kodály és Pécs kapcsolatáról beszélt. Hangzó anyagokkal prezentált előadásában – egyebek között – kitért arra, hogy 1945. novemberében Kodály Zoltán meghirdette: Pécs legyen zeneváros. Erre a tényre méltán büszkék a jelenkor muzsikusai is.

A napokban 80. születésnapját ünneplő *Ivasivka Mátyás* karnagy-tanár „Várakozással a pécsi ifjúsági karoknak” címmel a Mohács c. vegyeskari alkotásról beszélt. A Kisfaludy Károly versére komponált hatalmas művet Ivasivka Mátyás középiskolai kórusainak ajánlotta Kodály, amelyet 1965-ben a Keszthelyi Helikonon mutatott be nagy sikerrel, a szerző jelenlétében.

Lakner Tamás Liszt-díjas karnagy „Hass, alkoss, gyarapíts!” című előadása Kodály történelmi témájú férfikari műveit vette görcső alá. A műfaj legavatottabb ismerője hangzó zenével, kottaképekkel, összhangzattani ismeretekkel mutatta be a rendkívül megrázó erővel bíró kórusműveket.

Szabó Szabolcs karnagy „Weöres Sándor és a kóruszene” címmel mutatta be Kodály és a költészet szoros kapcsolatát, kölcsönös egymásra hatását. Az Öregek c. kóruson keresztül ábrázolta Weöres Sándor 15 éves korában írott versének az idősödő mesterre gyakorolt hatását, amelynek eredménye e zenei remekmű lett.

Végezetül *Tillai Aurél* Liszt-díjas karnagy, professor emeritus a „Jézus és a kufárok” címmel Kodály híres vegyeskarát elemezte ütemről-ütemre kottával, hangzó anyaggal, a hallgatóság nagy figyelmével kísérve.

A konferencia zárszavában *Kertész Attila* megköszönte a hallgatóság érdeklődését, és mindenkit meghívott az esti hangversenyre.

Hangverseny

Hogyan is lehetett lezárni, összegezni egy szakmailag rendkívül tartalmas délutánt, mint esti hangversennyel. Olyan koncerttel, ahol a részben korábban elemzett Kodály – művek élő előadásban, a maguk teljességében tárulnak a hallgatóság elé. *Kertész Attila* karnagy, a Kodály Társaság pécsi elnöke méltatta az elődök úttörő szerepét, a Tanár Úr és a mecsekalji város kapcsolatát, a városunk máig jelentős kóruséletét.

A pécsi Ferencesek Templomában az esti koncerten a város kiváló együttesesei zömmel Kodály műveket énekeltek.

A vendégként fellépő *Dombóvári Kapos Kórus* a 114. genfi zsoldárt, majd az Adventi ének c. művet mutatta be *Markovics Gábor* karnagy avatott irányításával. Ezt követte *Tillai Aurél* Dies irae c. műve és a 121. genfi zsoldár, a hallgatóság nagy öröme.

A *Mecsek Kórus Női Kara* az Ave Maria, a Hegyi éjszakák I. és a 150. genfi zsoldár bemutatásával, *Kertész Attila* irányításával remekelt.

A *Bartók Béla Férfikar* ritkán hallható művekkel nyűgözte le a közönséget. Lakner Tamás vezetésével az Ének Szent István királyhoz, a Jelen-ti magát Jézus és Isten csodája c. alkotások nagy sikert arattak. *Zalay Dorottya* fuvolán a Három út előttem c. művet adta elő meggyőzően, tehetségesen.

A *Mecsek Kórus* a Norvég leányok, az Öregek és a Fölszállott a páva c. kórusművekkel a tőle megszokott igényességgel, drámaisággal énekelt, Kertész Attila Liszt-díjas karnagy irányításával.

A *Komlói Pedagógus Kórus* a Jövel Szentlélek Úristen és a ritkán hallható Mohács c. műveket rendkívül meggyőzően énekelte Szabó Szabolcs vezetésével. Majd Bárdos Lajos Jeremiás próféta c. műve következett, végezetül az Esti dal zárta igényes műsorukat.

A hallgatóság által is nagyra értékelt koncertet mi is összegezhette volna méltóbban, mint Kodály Zoltánnak Berzsenyi Dániel versére írott, a Magyarokhoz c. kánonja. Az esten fellépő kórusok *Összkarát Tillai Aurél* professor emeritus dirigálta magas színvonalon.

Törtely Zsuzsa

Gondolatok Kodály Zoltán pécsi szobránál

Tisztelt Tisztességtevők! Kedves Egybegyűltek! Hölgyeim és Uraim!

Megtisztelő felkérésnek teszek eleget, amikor egy másik, tavaly kapott megtisztelő megbízatás eredményeként, mint a Magyar Kodály Társaság elnöke, helyesebben: a közgyűlés által előmunkásnak rendelt személy mondhatom el gondolataimat a Magyar Kultúra Napja alkalmából pécsi tagcsoportunk által szervezett, a Magyar Művészeti Akadémia támogatásának köszönhetően megvalósuló konferencia és kórushangverseny előtt, a 20. századi magyar zene, sőt az egyetemes magyar kultúra egyik legnagyobb alakjának, Kodály Zoltánnak a szobránál.

Kodály Zoltánt már életében sokan megvádolták azzal, s ez a vélekedés még tán ma is fel-feltűnik, hogy híveinek túlzott buzgalma mellett maga is erőteljesen hozzájárult ahhoz, hogy személye, életműve, eszmeisége szoborszerűen álljon előttünk – csakis csodálnivaló, megfellebbezhetetlen tekintélyként tekintünk rá.

Amikor *Varga Imre* szobrászművész megalkotta ezt a szobrot, még kivételesnek számított, hogy nem a megszokott módon, magas talapzatra helyezve ábrázolta a szoborrá formálendő nagy személyiséget. Talán éppen ezzel a művészi gesztussal, koncepcióval akarta jelezni: a nagy művész és gondolkodó is ember, közülünk való, bármennyire felettünk is állt tehetségével, sok év szorgos munkájával létrehozott sokágú életművével. Az ábrázolthoz nagyon is illő ábrázolásmód, hisz tudjuk:

Kodály nagy gyalogló és nagy sétáló volt. Számos, különböző életkorban készült fénykép és saját feljegyzései is tanúsítják ezt. Ifjúkori népzene gyűjtő barangolásairól, olykor merész hegyi útjairól, idős kori magányos vagy társas sétáiról ismerünk dokumentumokat. Amikor az ifjú muzikusoknak adott tanácsait megfogalmazta Schumann nyomán (a *Ki a jó zenész?* címen ismert beszédében) és más alkalmakkor is kifejtette, hogy ha más lehetősége nincs rá a szellemi munkát végző embernek, akkor legalább a természetben tett kiadós sétákkal kell megalapoznia, védenie testi-szellemi kondícióját, frissességét.

Aligha kell ebben a körben külön méltatnunk azt a hatalmas munkát, amelyet elvégzett. Zeneszerzői életművét, népzene-tudományi munkáját, a zenei nevelés és művelődés érdekében végzett tevékenységét. De elénk tolszik a kérdés: Minden napjainkban követjük-e, munkánkkal megbecsüljük-e ezt az örökséget? Méltó gondozói vagyunk-e?

Eljátszom a gondolattal, vajon úgy lenne-e, ahogy Arany Jánosnál olvashatjuk, amikor Toldi alakját megidézi:

„Ha most feltámadna, s eljöne közéték,
minden dologát szemfényvesztésnek hinnétek.”

Oly hatalmas és sokágú ez az örökség, hogy szinte el sem tudjuk képzelni: mindezt egyetlen ember hogyan tudta létrehozni. Nem a maga dicsőségére, hanem népe, nemzete gazdagodására.

Tovább víve a gondolatot: mi történne, ha – mint Leporello teszi Don Giovanni nevében a Komtur szobrával – meghívnám, s tényleg eljönne és számon kérné, hogyan sáfárcodunk a ránk bízott örökséggel, különösen a zenepedagógia terén. Vajon mit mondanánk? Szabadkozoznánk, mentegőznénk: Tanár úr, ez már más világ, mint a amelyben Önnek élnie s dolgoznia adatott; hiába élünk békében, a hétköznapi is tele vannak a munkánkat gátló tényezőkkel. Ma az ifjúságot annyi mindennel és oly mértékben bombázza a média, befolyásolja a mindenhol, mindenből áramló „zene”, amely messze van attól, aminek művelésére, terjesztésére Tanár úr tanításai nyomán felelősködünk! Ma annyi minden vonja el az ifjúságot az éltető, jó zene forrásaitól, hogy sokszor túlságosan küzdelmesnek, sőt reménytelennek érezzük a munkánkat.

Mi lehetne erre a válasza? Talán az: ne higgyük, hogy neki, nekik olyan könnyű volt, hiszen sok-sok társadalmi, anyagi és szakmai nehézséggel, ellenállással kellett megküzdenie, megküzdeniük. Egy megcsonkított országban, anyagi és társadalmi szempontból is nehéz helyzetben, egy világméretű gazdasági válság idején indította el tanítványaival, követőivel az ifjúsági kórusmozgalmat, alapozta meg a zenei nevelés – így vagy úgy, de mégis sikerekhez vezető és máig ható reformját. Éltette a töretlen hit, hogy előbb-utóbb sikerül megmozdítani a tespiteket, új életet vinni a zenei nevelés ügyébe.

A zeneműveken, tudományos munkán, programadó pedagógiai gondolatokon túl ez a szívós, meg nem rendülő elszántság és céltudatosság is példaként áll előttünk, hogy nem szabad feladni a küzdelmet.

A mai alkalmak, és a közelmúltban Pécsen és másutt megrendezett Kodály-hangversenyek és egyéb események azt mutatják, hogy ma is vannak elszánt és eredményes munkásai, gondozói az örökségnek. Ez reményt adhat a jövőre is. Szívből kívánom, hogy példamutató tevékenységüket a pécsi és környékbeli kollégák, kórusok, minden rendű és rangú muzsikások eredményesen, sokaknak örömet és gazdagodást jelentően folytathassák, legyenek a Kodály-örökség sikeres gondozói.

Ittész Mihály

A 2013. január 25-én a pécsi Szent István téren álló Kodály szobornál szabadon elmondott beszéd rekonstrukciója

A pécsi zenei élet „szigetteremtő embere” – a 80 éves *Ivasivka Máttyás*

tízezernél is több diákot nevelt a nálunk komolyan nevezett klasszikus zene, de tágabb értelemben a muzsika szeretetére. Emellett középiskolai és felnőtt kórusaival a magyar és az egyetemes zenetörténet értékeit szolgálva ért el itthon és külföldön sikereket.

Fél évszázada Kodály segítségével létrehozta az első pécsi közép fokú ének-zene tagozatot, s a Mester az ő kórusainak ajánlotta Mohács című utolsó nagy vegyeskari művét. A magyar zenész társadalomban pedig egyedülként olyan világhírű zeneszerzőkkel ápolt – műveik magyarországi bemutatói eredményező – kapcsolatot, mint Orff, Britten, Sztravinszkij, Hacsaturján, vagy Sosztakovics. Nem véletlen tehát, hogy kiváló írónk, Németh László „szigetteremtő embernek” nevezte Ivasivka Máttyást, akit január 24-én ünnepi hangversenyyel köszöntenek egykori tanítványai – köztük világhírű operaénekes, Kovács Kolos és Dr. Papp Lajos szívsebész – valamint a pécsi és baranyai kórusok színe-java.

Kovács Attila

Részlet az Eozin Magazin 2013.január 12-i számában megjelent laudációból, az egykori tanítvány, Bartók Béla-Emlékdíjas zenei szerkesztő tollából.

A Nemzetközi Kodály Társaság elnökségi ülése

Az 1973-ban alakult Nemzetközi Kodály Társaság (IKS) minden évben megtartja elnökségi ülését. A kétévenként más-más országban rendezett szimpóziummal egybekötve változó helyszíneken, köztes években pedig Budapesten.

Ebben az évben Budapestre várta elnökét *Michalis Patseas*, előző elnökét *Gilbert De Greeve*, ügyvezető titkárát *Bodacz Nagy Boróka* és 5 elnökségi tagját a Kodály Múzeum épülete, ahol *Kodály Zoltánné* szíves vendéglátását élveztük, és tanácskoztunk vendéglátónk – a Társaság Tiszteletbeli Elnöke – aktív, figyelmes és segítő részvételével.

Mivel sokan tudják, csak felidézni szeretném, hogy az elmúlt év tisztújító szavazása – melynek feladata az elnök, a külföldi alelnök, két igazgatósági tag és két könyvvizsgáló megválasztása volt – a Társaság élére *Michalis Patseas* juttatta az elnöki pozícióba. Az új elnök – aki előző években már az elnökség tagja volt – Kecskeméten tanult, ott vált a kodályi elvek követőjévé. Hazájában folytatja missziós tevékenységét a zenei nevelés területén, mint a Görög Kodály Társaság elnöke és az Athéni Kodály Intézet igazgatója. Az elnökség francia, kanadai, angol, amerikai és magyar tagjai egy-egy nemzet Kodály társaságát is képviselik.

Az elmúlt év munkájának áttekintésével kezdődött az ülés. Az elnök beszámolt a 10 éves Francia Kodály Társaság jubileumi rendezvényéről, valamint az állami támogatással Svájcban működő Studio Kodály-ban tett látogatásáról. Virágzó, élénken működő szervezetekről szolt a tudósítás. Örömteli hírként hallottuk, hogy a francia Társaság tagjai közül 25-en csatlakoztak a Nemzetközi Társasághoz.

15 különböző ország Kodály Társaságainak összefoglalóját hallhattuk az elmúlt év eseményeiről, amelyeknek nagy része elektronikus úton ju-

tott el a titkársághoz. Néhány említésre méltó hír: Az ausztráliai Adalaideben éppen az itteni elnökségi üléssel egyidőben folyt a nemzeti szervezet konferenciája. A nagy létszámú, sok fiatalt magába foglaló társaság igen mozgalmas életet él. Brazíliában – a Kecskeméten évtizedekig tanító – *Carlos Miro* vezeti a Kodály elveit követő tanárok egyesületét. Kanadában 4 tagcsoportban 275 tag munkálkodik *Ardelle Ries* (elnökségi tag) vezetésével, 8 önkéntes kolléga segítségével. Kínában 10.000 tagot számlál a Kodály Társaság. A Kodály szellemében tevékenykedő athéni Intézet a gazdasági válság miatt küzd hallgatóiért, de szellemi összefogást igényelő gazdag programok, kórusesemények segítik átvészelni a nehéz időket. Nekünk, magyaroknak is ismerős a társadalmi problémákkal szemben felvehetetlen harc, de *Szönyi Erzsébet*, a Magyar Kodály Társaság elnökének öt éves munkája felélesztette és virágoztatta a közös célért hűségesen munkálkodó tagság tettekeszségét. Az elmúlt év sok értékes eseményéről emlékezhettünk meg. A májusi tisztújító közgyűlésen elnöké választott *dr. Ittész Mihály* következő programterve szintén reményteli évet ígér. A Dán Kodály Társaság hírül adta, hogy újra szervezik a korábban már jól működő szervezetet, valamint legújabb információ, hogy a Német Kodály Társaság megalapítása folyamatban van.

Hangsúlyt kapott a tagság számának növelése, amely a honlap és a facebook szerepének növelésével várhatóan megmozgatja az ifjúságot. Hozzájárulhat új tagok bekapcsolódásához az a technikai újdonság, hogy a tagdíj elektronikus úton is befizethető. A fiatalokat szeretnénk motiválni azáltal is, hogy a két évente rendezett szimpóziumokra kis-előadások tartására hívjuk őket professzoraik ajánlásával. Osszák meg a kodályi életmű megismerése, terjesztése, alkalmazása során szerzett tanítási vagy előadói tapasztalataikat, zenetudományi kutatásaik eredményét szélesebb szakmai közönséggel.

A financiális helyzet megerősödését személyes kapcsolatok által elért szponzorok, adományok és pályázatokon elnyert összegektől várja a vezetőség.

A 2013/14-es tanévre beadott ösztöndíj kérelmek elbírálása is az elnökség feladata. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézetében eltöltött egy tanulmányi évre hat külföldi jelentkező pályázott. Kettőn részesülnek anyagi támogatásban: egy hallgató Kodály Zoltánné, a másik pedig az IKS által felajánlott ösztöndíjat kapja. Kodály Zoltánné egy speciális ösztöndíjat is felajánlott annak, aki 2. vagy 3. tanulmányi évet szeretne az Intézetben tölteni. A 2012/13-as tanév két ösztöndíjas hallgatója jött és beszámolt tanulmányairól, amelyek során köszönetüket és örömeiket fejezték ki a lehetőségért, hogy Kecskeméten tanulhattak.

A következő évben esedékes szimpózium előkészítéséről tartott tájékoztatót *Kéri Laura*, az Intézet főtanácsosa. 2013. július 29-től augusztus 2-ig a kecskeméti Művelődési és Konferencia Központ ad otthont az IKS

XXI. Szimpóziumának, amely a július 15-én kezdődő Nemzetközi Kodály Szemináriumhoz kapcsolódik. Ezzel párhuzamosan Kodály Fesztivál eseményeit is figyelemmel kísérhetik a résztvevők. Részletes információk a www.iks2013.hu honlapon található.

Kodály Zoltánné tájékoztatta az elnökséget arról, hogy az „In Memoriam Zoltán Kodály” Harmadik Nemzetközi Zeneszerző Verseny győztes műveinek bemutatója a Művészetek Palotájában, 2012. december 13-án lesz. A Kodály Zoltánné védnöksége alatt, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem és Kodály Intézete – a Nemzetközi Kodály Társasággal együttműködve – hirdette meg a versenyt. 13 különböző ország zeneszerzőitől összesen 47 kórusmű, 18 gyerekkari és 29 vegyeskari kompozíció érkezett be a pályázatra, amelyeket nemzetközi zsűri bírált el. (ld. www.lisztakademia.hu)

Az ülésen döntés született a Második Daloskönyv (2nd Songbook: Children's Voices) összeállításáról és kiadásáról, amely egy zeneszerzői pályázatra – meghirdetése 2012. december 1. – beérkezett művek válogatásából létrejövő kötet lesz. A Társaság célja ezzel a kiadvánnyal, hogy értékes, XXI. századi kompozíciók megírására serkentse a zeneszerzőket, amelyek gazdagítják, frissítik a gyerekkarok repertoárját.

Közeledik Kodály Zoltán születésének 130. évfordulója, amely sok ország muzsikusait indította ünnepi megemlékezésekre. Magyarországon is sokat ígérő hangversenyekkel tisztelegnek hazánk nagy zeneszerzőjének emléke előtt. Találkozunk december 16-án személyesen vagy a Mester külföldi követőivel gondolatban a világ valamely pontján!

Hartyányi Judit

KÖNYVBEMUTATÓ

Pávai István: *Az erdélyi magyar népi tánczene*

Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia BTK

Zenetudományi Intézet Bartók termében

2013. február 5-én került bemutatásra a kiadvány.

Richter Pál az intézet igazgatója, a kötet lektora méltatta a munkát. Különösen érdekes volt egy gazdag képanyag autentikus bemutatása, mely jól illusztrálta a nézőközönség előtt, miként játszanak az eredeti helyszínen, különböző hangszereiken, a természetes életformában játszó zenészek.

A címben jelzett kötet 2012. december havában jelent meg Kolozsváron a Kriza János Néprajzi Társaság kiadásában. Terjedelme 485 oldal, 131 kottamelléklet, 88 fotót, 7 fakszimilét, 3 táncíráspéldát tartalmaz.

A mű 10 oldalnyi összefoglalója és teljes tartalomjegyzéke angol és román nyelven is olvasható a kötetben. A könyv 2013. január 23-án a kiadó szék-házában került bemutatásra.

Az alábbiakban Dr. Szenik Ilona erdélyi népzene kutató a Kolozsvári Zeneakadémia nyugalmazott egyetemi tanárának, a kolozsvári bemutatón elhangzott szövegét adjuk közre.

Pávai István felsőfokú tanulmánya-it a kolozsvári „Gh. Dima” Zeneakadémia Zenetudományi Karán végezte. Már diákéveiben behatóan foglalkozott a népzenevel. Több alkalommal résztvett a hallgatók folklórkörének gyűjtéseiben, diplomadolgozatát is népzene tudományi tárgykörből írta.

Éveken át aktív résztvevője, majd egyik szervezője és irányítója volt az Erdélyben is meghonosult táncművelésnek. Feltehetően érdeklődése ekkor fordult különösképpen a hangszeres tánczene kutatásának irányába. Ebben a még kezdetnek számító kutatói periódusában foglalkozott meg egy elméleti megállapítást, amely a népi tánczene harmonizálását teljesen új szemszögből mutatja be, és amely a mai napig helytállóan bizonyult.

A tanulmány cikksorozat formájában a Művelődés folyóiratban, 1979–1980-ban jelent meg, és alfejezetként a jelen könyvben is megtalálható.

Budapestre költözése után (1994) Pávai szakmai felkészültségéhez méltó kutatói beosztásba került az MTA BTK Zenetudományi Intézetében. Emellett jelenleg a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tan-székének docense.

Pávai a terepkutatást megszakítás nélkül folytatta, és számos részta-nulmányt közölt a népi tánczenéről. Első összefoglalásként 1993-ban *Az erdélyi és a moldvai magyarság népi tánczenéje* című könyve jelent meg. Ennek tartalma részben az itt bemutatott kötetével egyezik, de egészében más szerkezetű, mivel annak van egy dallampéldatára és egy dallamtípu-sokat bemutató fejezete. 2005-ben megvédett PhD doktori disszertáció-jának témája részben szintén egybevág a jelen könyvben található kér-déskörrel.

A fentiekből kiviláglik, hogy ez az újabb könyv több évtizedre terjedő munka eredménye. Tulajdonképpen egy szintézisnek tekinthető. Már a tartalomjegyzék címeiből is megállapíthatjuk, hogy nemcsak magáról a népi tánczenéről, hanem a vele kapcsolatos társadalmi és mentalitásbeli

jelenségekről is szól. Az ilyen sokféle ágazó témát nem könnyű áttekin-tetően megszerkeszteni. A szerző, véleményem szerint, jól oldotta meg ezt, amikor az első három részt – *Bevezetés*, *A téma értelmezése*, *A doku-mentálás technikai kérdései* címek alatt az általános jellegű tudnivalók tárgyalásának szánta. A – *Státus, szerep, etnikum* – című második rész tulajdonképpen a kulturális antropológia körébe tartozó jelenségeket tár-gyal. Az interetnikus kapcsolatok a hangszerekre, a zenére és a táncra vonatkozóan a továbbiakban mindenütt említésre kerülnek.

A következő fejezetek már mind a zenével kapcsolatosak. Az organo-lógiai rész a népi hangszeres leírása mellett a hangszeres eredetének né-hány történeti adatával is szolgál, a hangszeres együtteseknél pedig az osztályozás mellett a tájegységi sajátosságok kerülnek említésre. A hang-szeres kíséret elemeinél a ritmus, a dallam és a harmónia sajátosságait mu-tatja be. Ezek már mind részletező, leíró részek, helyenként kottapéldák-kal illusztrálva. Az utolsó fejezetben fontos altémák olvashatók – *A zenei anyag hitelessége* és *A hitelességre ható gyűjtési tényezők* – címmel, ahol a szerző a saját gyűjtő- és anyagfeldolgozó tapasztalatából levont követ-keztéseket sorol fel, amit más kutatóknak szánt tanulságként értelmez-hetünk.

Az utolsó rész a tánczene vizsgálatának tanulságait foglalja össze. A szerző a kutatást nem tartja befejezettnek. Idézem: „Az erdélyi népi tánczenének még számos további aspektusa igényel tüzetesebb vizsgálá-tot, amelyre a források jelenlegi feldolgozottsági mértéke még nem adott lehetőséget... A közeljövő egyik legsürgetőbb feladata lesz a teljes nép-tánczenei dallamrepertoár felmérése és értelmezése.”

A kötet hasznos mellékleteket is tartalmaz: a magyar népi tánczene táji tagolódása, kutatópontok felsorolása, rendkívül gazdag irodalomjegy-zék, román és angol nyelvű kivonat és tartalomjegyzék.

A magyar népzenei szakirodalomban Pávai könyve az első, amely ilyen átfogó képet ad egy nagy tájegység hangszeres tánczenéjéről. Szívből gra-tulálók és további munkakedvet kívánok a folytatáshoz.

Szenik Ilona

Köszönetet mondunk mindazoknak
akik az elmúlt évi személyi adójuk 1%-át
Társaságunknak juttatták.
Tisztelettel kérjük a Magyar Kodály Társaság tagjait,
barátaikat és pártolóit, hogy jövedelemadójuk 1%-ával
a továbbiakban is támogassák Társaságunk munkáját.
Adószámunk: 19040437-1-42

LAJTHA EMLÉKNAP
az 50 éve elhunyt
Lajtha László emlékére
az MTA BTK Zenetudományi Intézetben
2013. február 16-án

Az egész napos ünnepség a **Lajtha-Emlékszoba és Kiállítás**
megnyitójával kezdődött.

Lajtha László műveinek megszólaltatása jelentette az ünnepség méltó kezdetét és befejezését, *Balog József* zongoraművész előadásában. Megnyitó beszédet mondott *Hammerstein Judit*, az Emberi Erőforrások Minisztériumának helyettes államtitkára. Ismertette és méltatta, a korábban méltatlanul háttérbe szorult Lajtha László életét és munkásságát. Kifejtette, hogy joggal bízunk abban, hogy végre a nagy alkotó, tudós, zeneszerző, a sokak elé példaképül állítható igaz ember, elfoglalhatja az őt megillető helyet nemzeti kultúránkban.

A Zenetudományi Intézet főigazgatója *Richter Pál*, kiemelte, hogy az emlékszoba kutatóhelyként való megnyitása jelképezi, hogy az intézmény hivatalosan is átveszi Lajtha László hagyatékát. Megemlítette, hogy Bartók Béla és Kodály Zoltán Emlékházát követően immáron Lajtha Lászlónak is állandó Emlékszobát szentelhettek. Így Lajtha László budapesti, Váci utcai lakásának hangulatát teremtték meg az eredeti bútorokkal: ülő garnitúra, Bösendorfer-koncertzongora, az íróasztalon a franciabetűs írógépe, könyvszekrényei – bennük a könyvtár egy része, valamint kisebb használati tárgyak, a zongorán felesége Hollós Róza fényképe.

A hagyatékot a zeneszerző unokahúga, *Lajtha Ildikó* adta át, aki hűséges gondozója az örökségnek, közvetlen, szavaival, személyes emlékekkel egészítette ki az ünnepélyes átadás eseményét.

A hagyaték nagy része eddig a Hagyományok Házában volt, ám mint *Kelemen László* főigazgató nyilatkozott, emlékszoba berendezésére ott nem nyílt alkalom. A digitális másolatokból a Hagyományok Háza továbbra is folyamatosan szolgáltat majd a kutatóknak, a népzenei gyűjteményt pedig továbbra is ott őrzik.

A szoba előtt egy **kamarakiállítást** rendeztek be, ahol azok a tablók szerepelnek amelyek korábban a Művészetek Palotájában voltak kiállítva, valamint itt talált elhelyezésre az eddig még soha kiállításra nem került könyvek gyűjteménye.

A megnyitót követően **konferenciát** tartottak. Elnöke *Dalos Anna*, a 20-21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport vezetője, az első előadó, az ismert Lajtha-kutató zenetörténész *Solymosi Tari Emőke* volt.

A zeneszerzőre emlékezve este **hangversenyt** tartottak Lajtha László műveiből és Kőrispataki gyűjtéseiből.

M.N-N K.

LAJTHA EMLÉKSZOBA

az 50 éve elhunyt
Lajtha László emlékére

*A Magyar Tudományos Akadémia
BTK Zenetudományi Intézetében*

1014 BUDAPEST, TÁNCICS MIHÁLY U. 7.

LAJTHA KIÁLLÍTÁS

a MTA BTK Zenetudományi Intézet Múzeuma

Száz éve született Weöres Sándor

(1913–1989)

Balassa Sándor

Bárdos Lajos

Csemiczky Miklós

Farkas Ferenc

Huszár Lajos

Járdányi Pál

Karai József

Kocsár Miklós

Kodály Zoltán

Szokolay Sándor

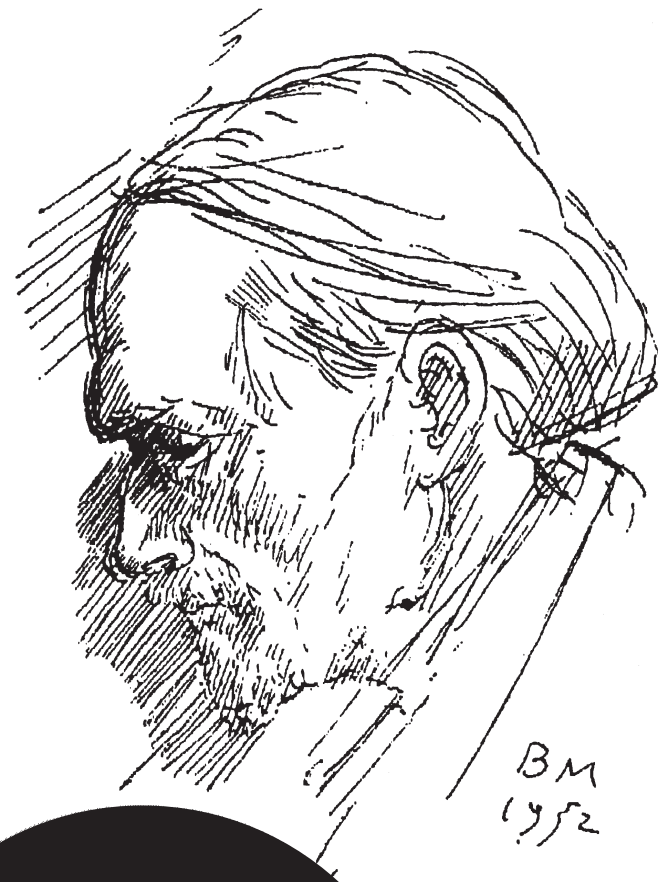

Az Editio Musica Budapest kiadásában
a költő számos versére komponált kórusmű és dal jelent meg,
melyeket megvásárolhatnak a zeneműboltokban
és a kiadó online kottaboltjában.

EDITIO MUSICA BUDAPEST

Universal Music Publishing Editio Musica Budapest Zeneműkiadó Kft.
H-1370 Budapest, P.O.B. 322 • Tel.: (361) 236-1105 • Telefax: (361) 236-1101
E-mail: emb@emb.hu • Internet: <http://www.emb.hu/news/weores>

**A MAGYAR
KODÁLY
TÁRSASÁG
HÍREI**